Available online at http://aran.garmian.edu.krd

Aran Journal for Language and Humanities

https://doi.org/10.24271/ARN.2025.01-01-17

هەڵسەنگاندنی پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان لە ژێر ڕۆشنای پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پەروەردەی پسپۆرەوە

هیوا غفار علی[١]، بختیار حبیب سعید[٢]

١. بەڕێوەبەرایەتی ڕاهێنان و پەروەردەی گەرمیان، کەلار،هەرێمی کوردستان - عێراق

٢. بەشی جوگرافیا، کۆلێژی پەروەردە، زانکۆی گەرمیان، هەرێمی کوردستان - عێراق

Article Info

Received:	June, 2025
Accepted:	July, 2025
Published:	August , 2025

Keywords

هەڵسەنگاندن، کوالێتی گشتگیر،پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان، مامۆستایان و سەرپەرشتیاران.

Corresponding Author

hiwaxafar1@gmail.com
bakhtiyar.habib@garmian.edu.krd

پوختە:

ئامانجی توێژینەوەکە هەڵسەنگاندنی پەرتوکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بوو بەپێی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پەروەردەی پسپۆرەوە لە قوتابخانە بنەڕەتیەکانی بازنەی سێیەم لە سنوری قەزای کەلار بۆ ساڵی خوێندنی(2024–2025) زاینی،نموونەی توێژینەوەکە پێکهاتووە لە(136)مامۆستای بابەتەکۆمەڵایەتیەکان لە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ لەگەڵ(5) سەرپەرشتیاری پسپۆر لە ڕەگەزی نێر کە بە شێوەیەکی هەرەمەکی هەڵبژێردران، ڕێبازی پەسنی لە توێژینەوەکەدا بەکارهێنراوە،بۆ بەدیهێنانی ئامانجی توێژینەوەکە وێژەران فۆرمێکی ڕاپرسیان ئامادەکرد بەشێوەیەکی سەرەتای(106)بڕگەی لە خۆگرت،لە پێناو ڕاستێتی ئامرازی توێژینەوەکە توێژەران هەستان بە دابەشکردنی بەسەر(11)لە شارەزایان،پاش وەرگرتنی بۆچونی شارەزایان ئامرازەکە بە شێوەیەکی کۆتای دابەشبوو بەسەر حەوت بوار و (76)بڕگەی لەخۆگرت،دواتر توێژەران هەستان بە دەرهێنانی جێگیری ئامرازی توێژینەوەکە بە پشت بەستن بە ڕێگای دووبارە جێبەجێکردنەوە کە (0,88) بوو لەگەڵ ڕێگای ئەلفاکرونباخ کە(0،86)بوو.پاش بەکارهێنانی ئامرازە ئامارییە پێویستەکان.توێژەران گەیشتن بەم دەرئەنجامانە:

أ.ئاستی بەردەستبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر بۆ پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان لە قوتابخانە بنەڕەتیەکانی بازنەی سێیەم لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیاری پەروەردەی پسپۆرەوە بە شێوەیەکی گشتی لە ئاستی ناوەنددا بوو بۆ هەر حەوت بوارەکە پێکەوە،ناوەندی شیاوی گشتی لای مامۆستایان(3،29)و لای سەرپەرشتیاران(3،13)بوو.

ب.ئاستی بەردەستبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر بۆ پەرتووکەکانی بابەتەکۆمەڵایەتیەکانی پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پەروەردەی پسپۆرەوە پاش دەرهێنانی ناوەندی شیاوی گشتی بۆ هەر بوارێك بەم شێوەیە بوو:

1.پێشەکی پەرتووك:مامۆستایان(3،10)ئاستی ناوەند،سەرپەرشتیاران(3،12)ئاستی ناوەند.

2.ناوەرۆکی پەرتووك:مامۆستایان(3،18)ناوەند،سەرپەرشتیاران(3،29)ناوەند.

3. بواری هونەری و زمانەوانی پەرتووك:مامۆستایان(3،48)بەهێز،سەرپەرشتیاران(3،56)بەهێز.

4.ئامانجەکانی پەرتووك:مامۆستایان(3،21)ناوەند،سەرپەرشتیاران(3)ناوەند.

5.ئامراز و هۆکارەکانی فێرکردن(وێنە و نەخشە و هێڵکاری ناو پەرتووکەکە):

مامۆستایان(3،53)بەهێز،سەرپەرشتیاران(3،20)ناوەند.

6.هەڵسەنگاندن(پرسیارەکانی کۆتای

بەشەکان):مامۆستایان(3،15)ناوەند،سەرپەرشتیاران(3،03)ناوەند.

7.چالاکییەکانی پەرتووك(ڕاهێنان و پراکتیزەکردنەکان):مامۆستایان(3،42)بەهێز، سەرپەرشتیاران(2،71)ناوەند.

ج.جیاوازی بەڵگەداری ئاماری لای مامۆستایان بە پێی گۆڕاوی ڕەگەز نەبوو.

1.بەشی یەکەم/ ناساندنی توێژینەوەکە :

1_1پێشەکی :

ئەو شۆڕشە زانیارییەی کە ئێستا جیهان بەخۆیەوە بینویەتی، بووەتە هۆی پێشکەوتنی گەورە لە سەرجەم بوارەکانی مەعریفی و پشت بە مەعریفەی زانستی ڕێکخراو دەبەستێت. ئەم بەرەو پێش چوونانەش بۆتە هۆی پێشکەوتنی تەکنۆلۆجیا بە ئاستێکی بەرز و سەرەڕای ئەوەش هەموو پایەکانی پەروەردەی گرتۆتەوە بە پرۆگرامی خوێندنیشەوە. (الثقفي,2020,ل256)، دەبێت پرۆسەی پەرەپێدانی پرۆگرامی خوێندن پرۆسەیەکی بەردەوام و گشتگیربێت و هەموو ڕەگەزەکان لە خۆبگرێت، بۆ ڕووبەڕوبونەوەی گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی و ئابوری و کەلتورییەکان بۆ گەیشتن بە داخوازیەکان و گەشەپێدان. بۆیە پێویستە گرنگی بە گەشەپێدانی پرۆگرامی فێربوون وشێواز و ئامرازەکانی بدرێت لە ژێر ڕۆشنای پێشکەوتنەکانی تەکنۆلۆژیا و ئاڵنگارییەکانی سەردەم و جیهانگیری و سروشت و تایبەتمەندی کۆمەڵگا و داخوازییەکانی پەرەپێدان. کوالێتی پرۆگرامی فێرکاریش بووەتە پێویستیەك کە بەهۆی گۆڕانکارییە جیهانیەکانەوە لە ڕووی هاوچەرخێتی کێبڕکێ وە سەپێنراوە. کە ئەمەش لە ڕێگەی پرۆسەی هەڵسەنگاندنەوە ئەنجامدەرێت کە بە بەشێکی گرنگی پرۆسەی پەروەردە هەژمار دەکرێت، کە بریتیە لە پرۆسەیەکی ڕێکخراو لە کۆکردنەوەی زانیاری و داتاکان و چۆنیەتی شیکردنەوەیان لە خۆدەگرێت و لە ڕێگەیەوە بڕیار لە سەر ئاستی بەهێزی و لاوازی پرۆگرامی خوێندن و لایەنە پەروەردەیەکان دەدرێت (الأسمري،2020،ل684)، پەرتوکی قوتابخانەش بەڵگەنامەیەکی فەرمیە کە لەلایەن وەزارەتی پەروەردە و دامەزراوە تایبەتەکانی پەیوەست بە پرۆگرامی هەر وولاتێك دادەنرێت و گرنگی تایبەتی هەیەو بە کرۆك و بنچینەی پرۆسەی فێرکاری هەژماردەکرێت و یەکەم سەرچاوەی فێرکردنی قوتابیانە و مامۆستاش بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ لە کاتی پێشکەشکردنی وانەکاندا پشتی پێ دەبەستێت. بەهای پەرتوکی قوتابخانەش لە پرۆسەی فێرکاری بە پێی کۆششی. دانان و ئامادەکردنی زیاد دەبێت، کە ئەرکی دانان و ئامادەکردنی لەسەر بەرپرسانە و دەکەوێتە سەرشانی وەزارەتی پەروەردە بە یارمەتی دەزگا زانستی و پەروەردەییەکان وەکو زانکۆ. پەرتوکی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بوارێکی گرنگ لە بوارەکانی قۆناغە فێرکارییە جۆراو جۆرەکان لە خۆدەگرێت. چونکە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ جەخت دەکاتەوە لە سەر مرۆڤ و پەیوەندی و کارلێکردنی بە سەرجەم ئاستەکان. کە ئەمەش سودێکی گەورەی دەبێت بۆ کۆمەڵگا و تاکەکان و بەشدار دەبێت لە گواستنەوەی ڕۆشنبیری و میراتی کۆمەڵگە لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی تر و پارێزگاریلێکردنی، لەڕێگەیەوە تاکەکان توانا و کارامەیی کۆمەڵایەتی و ڕەوشتی لێ وەردەگرن.

2-1کێشەی توێژینەوەکە :

پەروەردە لە هەموو وڵاتانی جیهاندا ڕووبەڕوی ئاڵنگاری و بەرپرسیارێتی گەورە بۆتەوە و ئەرکیشی قورستر بووە لەم سەردەمەدا، ئەویش لە ئەنجامی پێشکەوتنی مەعریفی و زانیاری لە هەموو بوارەکاندا. بۆ ئەوەی پەروەردە لەگەڵ پێشکەوتنەکانی سەردەمدا بگونجێت دەبێت هاوتەریب بێت لەگەڵ ئەو پێشهاتانەی کە لە کۆمەڵگادا ڕوودەدەن. چونکە پەروەردە ئامانج و فەلسەفەی خۆی لە کۆمەڵگاوە وەردەگرێت. (التميمی،2009،ل24) بەهێزی سیستەمی فێرکاری لە هەر وولاتێدا پشت بە پرۆگرامی خوێندن دەبەستێت، کە وەك ئامرازی فەرمی دەردەکەوێت بۆ جێبەجێکردنی بەرنامە فێرکارییەکانی، بە بەڵگەنامەیەکی دانپێدانراوی وەزارەتی پەروەردە یاخود دەزگای پەیوەندیدار لە هەر وولاتێکدا دادەنرێت. (نادر و ئەوانیتر، ،202، ل598).

پرۆگرامی خوێندن لە سەردەمی ئێستادا ڕۆڵی سەرەکی لە پرۆسەی فێرکردن و فێربووندا هەیە. بۆیە دەبێت جەخت بکاتەوە لە سەرئەوەی کە فێرخواز گرنگی پێبدرێت و تەوەری فێربوون بێت، لەگەڵ ئەوەشدا ڕەچاوی جیاوازییە تاکەکەسیەکانی نێوان فێرخوازان بکرێت و فێرخواز ڕابهێنێت لە سەر چۆنیەتی خۆگونجاندن بە شێوازی ژیانێکی بەردەوام گۆڕاو. بۆیە دەبێت داڕێژەرانی پرۆگرام لە کاتی دانانی پرۆگرام ڕەچاوی تواناو حەزوو ئارەزو و ڕووبەڕووبوونەوەی سەردەم بە زانیارییەکان بکەن.(الخوالدة،2007،ل12).

پەرتووکی خوێندن (پەرتووکی قوتابخانە) لە عێراق و هەرێمی کوردستاندا پێگەیەکی گرنگی هەیە، ئەویش بەو پێیەی کە کەرەستەیەکی گرنگی پرۆسەی فێرکاریە و لە بەردەستی هەموو فێرخوازاندایە. بە تاکە سەرچاوەی مەعریفی دادەنرێت کە فێرخوازان ئەو زانستانەی پێویستیانە لێیەوە وەری ئەگرن. بە یەکێك لە پایە گرنگ و ڕەسەنەکانی پرۆسەی فێرکاری دادەنرێت لە هەمانکاتدا ئامرازێکی گرنگی دەربڕینی ناوەڕۆکی پرۆگرام و ئامانجەکانێتی. لەگەڵ ئەوەش بە بڕبڕەی پشتی پرۆگرام دادەنرێت و سەرچاوەی بنچینەیە لە پرۆسەی فێرکاریدا و هاوەڵی فێرخوازان دەکات لە هەموو قۆناغەکانی خوێندندا. نوێنەرایەتی ئەو دەروازەییە دەکات کە فێرخوازان لە ڕێگەیەوە جیهانی مەعریفی خۆی پێ دەوڵەمەند دەکات بە هەموو فۆرمە جیاوازەکانیەوە.(العزاوی ،2009،ل283)، زۆرێك لە لێکۆڵینەوە و کۆنفرانسەکان جەختیان لە گرنگی دان بە پەرتووکی خوێندن کردۆتەوە لە ڕووی ئامانج و ناوەڕۆك و چالاکیەکان و هەڵسەنگاندن، هەروەها بوونیادنان لە سەر ئەو بنەمایانەی کە گونجاون لەگەڵ تیۆرییە پەروەردەییە نوێکان، لەوانەش کۆنفرانسی زانستی کە لە بەغداد ساڵی (2005)، بەستراو تیایدا جەختکراییەوە لە گرنگی دان بە پرۆگرامی خوێندن و پەرتووکی قوتابخانەکان وەك بە شێکی بنچینەی پرۆگرام(الجامعة المستنصرية،2005، 11-17)، وەزارەتی پەروەردەی حکومەتی هەرێمی کوردستانیش لە پێناو گرنگی پێدان و پێشخستنی سیستەمی پەروەردە و گەشەپێدانی پرۆگرام لە هەموو کۆنگرە پەروەردەییەکاندا داکۆکی کردووە لە پێناو هاندانی مامۆستایان و چارەسەرکردنی کەم وکورتیەکان کە لە پرۆگرامی خوێندندا بوونی هەیە، واتە بە شێوازێك بێت کە لەگەڵ سەردەمدا بگونجێت و لەو بارەیەشەوە کۆمەڵێك لە ڕاسپاردە و پێشنیاری خستۆتەڕوو بۆ چارەسەری لاوازییەکانی پرۆگرام و پەرەپێدانی، لە وانەش کۆنگرەي ساڵی (2007) کە لە شاری هەولێری پایتەخت بە ناونیشانی (پرۆژەی گۆڕینی سیستەمی

پەروەردە و فێرکردن) بەســتـرا.(حکومەتی هەرێمی کوردســتـان، وەزارەتی پەروەردە،2007 : 22-24)، لەگەڵ ئەوەشـــدا هەریەك لە لێکۆڵینەوەکانی(مامڵێسیی،2009) (الأسمري ،2020) و (مەجید،2023)، جەختیان کردۆتەوە لە پێویستی کوالێتی لە پرۆسەی فێرکاریدا، بە تایبەت پەرتووکەکانی خوێندن لە قوتابخانەکاندا. پرۆســەی هەڵســەنگاندنی پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بۆ پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی بۆ کەمکردنەوەی بەهای زانستی ئەم پەرتووکانە نیە، بەڵکو خستنەڕوی خاڵە بەهێزەکان و زیاتر پاڵپشتیکردنیانە لەگەڵ خســتنەڕوی خاڵە لاوازەکانیان و چونیەتی خســتنەڕووی چارەســەرکردنیان، لە ڕێگەی وەرگرتنی تێڕوانینی مامۆســتایانی بابەت کە پەیوەنـدی ڕاســتەوخۆی پێیانەوە هەیە، دەتوانرێـت لاوازی و کەموکوڕیەکـان چـارەســەر بکرێـت، دەتوانین کێشــەی توێژینەوەکە بە وەڵامدانەوەی ئەم پرســیارە دەســتنیشــان بکەین. ئایا ئاســتی پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی پۆلەکانی حەوتەم و هەشــتەم و نۆیەمی بنەڕەتی لە ڕووی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە ڕوانگەی مامۆستایانی بابەتەوە لە چ ئاستێکدایە؟

1-3گرنگی توێژینەوەکە :

تێڕوانینی نەریتی پەیوەست بە پرۆگرامی قوتابخانە بۆتە شتێکی قبوڵنەکراو بۆ پەروەردیاران و پسپۆڕانی بواری پرۆگرامی خوێندن، بەو پێیەی کە پرۆگرام چیتر ســنووردار نییە بە بابەتی خوێندنەوە، بەڵکو ڕۆڵی فراوانتر بووە و هەموو جۆرە چالاکیەکی پەیوەســت بە ژیانی فێرخوازان لەخۆدەگرێت کە ئەنجامی دەدەن، لە ناوەوە و دەرەوەی بینای قوتابخانە.(العزاوي،2009،ل76).

بابەتە کۆمەڵایەتیەکان لەو بابەتانەن کە زۆرترین پەیوەســتیان بە واقیعی کۆمەڵگا و ئەو ئاڵنگارییانەوە هەیە کە ڕووبەڕویان دەبێتەوە، ئامادەکردنی هاووڵاتیەکی باش و چاکەکار کە توانای بەشــداریکردنی هەبێت لە بونیادنانی کۆمەڵگاکەیدا، یەکێکە لەو ئامانجانەی کە پرۆگرامەکانی خوێندنی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان هەوڵی بەدیهێنانیان دەدات.(قطاوي،2007،ل20)، پرۆگرامی خوێندنی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان یەکێکە لە پرۆگرامە گرنگەکانی قۆناغی بنەڕەتی و ڕۆڵی ســەرەکی دەگێڕێت لە ئامادەکردنی خوێندکار بۆ ئەوەی ببێتە ڕەگەزێکی کارا لە کۆمەڵگاکەیدا و هەروەها ببێتەهۆی پاراستنی ئاکار و بەها و پرەنسیپەکانی شارستانیەتە دێرینەکەی. بۆچونی پســپۆڕانی بواری پەروەردە دەربارەی پرۆگرامی باش و سەرکەوتوو ئەوەیە کە زۆرترین ئەو زانیارییە بنچینەیانەی لەخۆگرتبێت کە پێویستن لە بونیادنانی ئەقڵیفێرخوازان. (عەطیة،2008،ل59)، دەتوانین گرنگی توێژینەوەکە لەم خاڵانەی خوارەوەدا کورتبکەینەوە:

1.گرنگی پەرتووکی خوێندن بە شێوەیەکی گشتی لە پرۆسەی فێرکاریدا.

2.گرنگی پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی قۆناغی بنەڕەتی بە تایبەت قۆناغەکانی حەوت و هەشــت و نۆی بنەڕەتی کە قۆناغێکی گرنگە لە تەمەنی خوێندکاران.

3.زانینی ئاســتی بەردەســتبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشــتگیر بە مەبەســتی پەرەپێدان و گۆڕانکاری کە لە ڕێگەیەوە دەتوانرێت کاری لە ســەر بکرێت.

4.گرنگی پەروەردە و ڕۆڵی لە بونیادنانی نەوەیەك، کە تواناداربێت بۆ ڕووبەڕوبونەوەی ئاڵنگارییەکان و بیرکردنەوە لە داهاتوو.

5.ئەنجامەکانی توێژینەوەکە ســوودی دەبێت بۆ دانەرانی پەرتووکەکانی خوێندنگاکان بە تایبەت پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی قۆناغی بنەڕەتی، بەمەبەستی پەرەپێدانی پەرتووکەکانی خوێندن و گەیشتن بە ئامانجە خوازراوەکان.

1-4سنوری توێژینەوەکە : دەتوانین سنوری توێژینەوەکە بەمانەی خوارەوە دەستنیشان بکەین:

أ.ســنوری مرۆی: ئەو مامۆســتایانە دەگرێتەوە کە بابەتە کۆمەڵایەتیەکان دەڵێنەوە لە پۆلەکانی (حەوتەم و هەشــتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی بۆ هەردوو ڕەگەز (نێر و مێ) لەگەڵ سەرپەرشتیارانی پسپۆری بابەتە کۆمەڵایەتیەکان لە ڕەگەزی (نێر).

ب.سنوری جوگرافی: قوتابخانە بنەڕەتیەکانی بازنەی سێیەم لە سنوری قەزای کەلار دەگرێتەوە.

ج.سنوری کاتی: ساڵی خوێندنی (2024- 2025) زایینی دەگرێتەوە.

د.سنوری بابەتی: هەڵسەنگاندنی پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان لە ژێر ڕۆشنای پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پەروەردەیی پسپۆڕەوە دەگرێتەوە.

1-5ئامانجی توێژینەوەکە: ئەم توێژینەوەیە لە هەوڵی بەدەستهێنانی ئەم ئامانجانەی خوارەوە داییە :

1. زانینی ئاستی بەردەستبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر بۆ پەرتوکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیاری پەروەردەیی پسپۆڕەوە بە شێوەیەکی گشتی.

2. زانینی ئاســتی بەردەســتبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشــتگیر بۆ پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان پۆلی (حەوتەم و هەشــتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە ڕوانگەی مامۆســتایان و ســەرپەرشــتیارانی پەروەردەی پســپۆڕەوە بۆ هەریەك لە بوارەکانی (پێشــەکی پەرتووك، ناوەڕۆکی پەرتووك، لایەنەکانی هونەری و زمانەوانی پەرتووك، ئامانجەکانی پەرتووك، ئامراز و هۆکارەکانی فێرکردن (وێنەو نەخشـــەو هێڵکاری ناو پەرتووکەکە)، هەڵسەنگاندنی پەرتووك، چالاکیەکانی پەرتووك) بە شێوەیەکی جیا.

2. زانینی ئاســتی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری بە پێی پێوەرەکانی کوالێتی گشــتگیر بۆ پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان پۆلی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە ڕوانگەی مامۆستایانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانەوە بەپێی گۆڕاوی ڕەگەز(نێر و مێ).

6-1پێناسەی چەمك و زاراوەكانی توێژینەوەكە :

1.هەڵسەنگاندن :

- پێناسەی (Shinde,2022) بریتییە لە بڕیاردانێكی گشتگیر بۆ دەرئەنجامی پڕۆگرامێك، ئەویش لە ڕێگەی تێبینیەكان، تاقیكردنەوەی جۆراوجۆر، فۆرمی ڕاپرسی، چاوپێكەوتن، بە مەبەستی دەرخستنی لایەنی بەهێزی و لاوازی پرۆگرامەكە.(Shinde,2022 ,p3).
- (عطية،2013) شێوازێكە كە تێیدا ئەو زانیاریانەی كە لە ڕێگەی پێوانەكردنەوە كۆكراونەتەوە وەک بنەمایەک بەكاردێت بۆ بڕیاردان لە سەر ئەو شتانەی پێوانە دەكرێن بە مەبەستی دەستنیشانكردنی مەودایی بەدیهێنانی ئامانجە پەروەردەییەكان(عطية،2013،ل12).
- پێناسەی ڕێكاری توێژەران بۆ هەڵسەنگاندن: بریتیە لە سەرجەمی ئەو نمرانەی كە ئەندامانی نموونەی توێژینەوەكە بەدەستی دەهێنن لە سەر وەڵامدانەوەیان بۆ بڕگەكانی ئامرازی توێژینەوەكە.

2.پەرتوكی خوێندن :

پێناسەی (مطاوع،1995) :ڕەگەزێكی گرنگە لە پرۆسەی فێركاری و یەكێكە لەو ئامرازانەی كە زۆرترین بەكارهێنانی هەیە لە قوتابخانەكاندا، فێرخوازان پشتی پێ دەبەستن وەكو كەرەستەی خوێندن، هەروەها زانیاری و بیرۆكەكان و چەمكە سەرەكیەكان بە شێوەیەكی دیاریكراو لە خۆدەگرێت.(مطاوع،1995،ل290).

پێناسەی (دبور،2001): ئامرازێكی بنچینەیە كە ئامادە دەكرێت و دەخرێتە بەردەستی فێرخوازان، لە ڕووی زانستی و وشەسازی و خاڵبەندی و هەڵەی چاپكردنەوە پێداچوونەوەی بۆ دەكرێت و لەلایەن دەسەڵاتی باڵای دەوڵەتەوە تۆماردەكرێت و دواتر دەخرێتە بەردەست بە مەبەستی خزمەتی پرۆسەی فێركاری فێرخوازان.(دبور، 2001 ،ل40).

پێناسەی توێژەران بۆ پەرتوكی خوێندن: بریتیە لە ئامرازێكی سەرەكی پرۆسەی فێركاری كە یارمەتیدەری مامۆستا و خوێندكارانە و بۆ هەر بابەتێك پەرتوكێكی تایبەت دانرە لەلایەن وەزارەتی پەروەردە و بەشی پرۆگرامەكان لە هەر وولاتێكدا.

3. پەرتووكی بابەتە كۆمەڵایەتیەكان :

پێناسەی (خاطر وسبيتان،2010) : ئاماژەن بۆ كۆمەڵە پرۆگرامێكی خویندن لە قوتابخانەكاندا كە پیكهاتون لە مێژوو، جوگرافیا، پەروەردەی نیشتمانی، كۆمەڵناسی، ئابووری، خوێندنی كۆمەڵایەتی، فەلسەفە، لۆژیك، دەروونناسی، ڕەوشت، هەموو ئەم بابەتانە بە سروشتی خۆیان مامەڵە لەگەڵ كۆمەڵگا و واقیع و هیوا و ئاوات و ئامانجەكانی ڕابردوو و ئێستا و داهاتوو دەكەن. لە لایەكەوە خەریكی لێكۆڵینەوەن لە پەیوەندییە مرۆییەكان و لە لایەكی دیكەوە پەیوەندی مرۆڤ لەگەڵ ژینگەكەیدا دەخەنەرو. (خاطر وسبينان،2010،ل9).

پێناسەی (سلطان,2017): لقێكە لە لقەكانی مەعریفە، گرنگی بە لێكۆڵینەوەی هەموو شتێك دەدات دەربارەی ژیانی مرۆڤ و لەو كۆمەڵگایەی كە تیایدا دەژی. (سلطان,2017،ل515).

پێناسەی ڕێكاری توێژەران بۆ بابەتە كۆمەڵایەتیەكان : بریتیە لە پەرتووكی خوێندنی قوتابخانەی بۆ خوێندكاران ، كە حكومەتی هەرێمی كوردستانی عێراق بە پێی پێوەرە نیشتمانیەكان بۆ پرۆگرامی خوێندن بۆ هەریەك لە پۆلەكانی حەوتەم وهەشتەم و نۆیەمی بنەڕەتی ئامادەی كردووە، لە دوو بەشی سەرەكی پێكهاتووە كە ئەویش مێژوو و جوگرافیایە.

4.مامۆستا :

پێناسەی (عەزیز،2014) : هەڵسوڕێنەر و ڕێكخەر و ئاراستەكەری پرۆسەی فێركردنە، خاوەنی چەندین لێهاتووی نواندن و پێشكەشكردن و پیشەی و ئاكاری زانستییە لە چۆنیەتی مامەڵەكردن لەگەڵ خوێندنگە و پرۆگرام و فێرخوازان و كۆی ژینگەی پەیوەندیدار بە پرۆسەی فێركردن و پەروەردەكردنەوە.(عەزیز،2014،ل71).

پێناسەی (ڕەسول،2017): ئەو كەسەیە كە ئامادەكراوە بۆ وانەوتنەوە لە قوتابخانەكاندا، كە پێویستە زانیاری و زانستی لە پسپۆری خۆی ئەوەندە هەبێت، كە بەسەركەوتووی پراكتیزەی وانەوتنەوە بكات، لە هەمان كاتدا پێویستە شارەزایی دەرونزانی و ڕێگا و شێوازەكانی وانەوتنەوە بێت.(ڕەسول،2017،ل80).

پێناسەی ڕێكاری توێژەران بۆ مامۆستا: ئەو كەسەیە كە ئامادەكراوە لە ڕووی زانستی و دەروونی و پیشەیەوە بۆ پرۆسەی وانەوتنەوە، و ڕێكار و پێویستیەكانی پلاندانانی وانەوتنەوە و بەڕێوەبردن و كۆنترۆڵكردنی پۆل لە وانەوتنەوەدا دەگرێتەبەر، بەمەبەستی بەدیهێنانی ئامانجە خوازراوەكانی وانەوتنەوە.

5.سەرپەرشتیاری پەروەردەی :

پێناسەی (البوات،2022) :كەسێكی پسپۆرە لە سەرپەرشتیكردن و چاودێریكردنی پەروەردەیی، لە چوارچێوەی سیستەمێكی پەروەردەیی یەكخراودا چالاكییە ئاراستەكراوەكانی ڕێكارەكان و پرۆگرام و شێوازەكانی فێركاری و فێربوون ئەنجام دەدات، سەرەڕای ئەوەش ئەركی پێشكەشكردنی خزمەتگوزاری تەكنیكیە لە سەر بنەمای پلانی دروست و چالاكی زانستی ڕێكوپێک بە ئامانجی باشتركردنی پرۆسەی فێركاری فێربوون. كە ئەمەش یارمەتیدەرە بە ئاراستەی گەشەپێدانی پیشەی وانەوتنەوە لای مامۆستایان.(البوات،2022،ل45).

پێناسەی (الربیعي ،2012) :کەسێکی بەرپرسیارە لە ئاراستەکردنی کارمەندانی دامەزراوەی پەروەردەیی لەگەڵ مەشقپێکردنیان و هاندانیان و چاودێریکردنیان، بە ئامانجی هەماهەنگیکردنی هەوڵەکانیان و هەڵسەنگاندنی ئەنجامی کارەکانیان بۆ ئەوەی ئەو ئەرکانەی پێیان سپێردراوە بە شێوازێکی سەرکەوتوانە ئەنجامی بدەن. (الربیعي،2012،ل94).

پێناسەی ڕێکاری توێژەران بۆ سەرپەرشتیاری پەروەردەی: بریتیە لە سەرپەرشتیاری پسپۆری بواری بابەتە کۆمەڵایەتیەکان، کە کەسێکی پسپۆرە و کار دەکات بۆ یارمەتیدانی مامۆستایانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان لە دانانی پلان وهاندانیان بۆ بەردەستبونی ژینگەیەکی فێرکاری گونجاو، لەگەڵ پراکتیزەکردنی شێوازە فێرکاریە جۆرا و جۆرەکان و ئامادەکردنی ئامرازەکانی هەڵسەنگاندنی فێرخوازان و باشترکردنی ئەدائی وانەوتنەوەی مامۆستایان و گەشەپێدانی پیشەی وانەوتنەوە لایان، ئەویش بە مەبەستی بەرزکردنەوەی دەستهاتی فێرخوازان.

6.پێوەر :

پێناسەی (البیلاوی،2008): بریتییە لە بەرنامەیەك كە لە ئاستێكی پێشبینیكراودا دانراوە لەلایەن دەزگایەكی بەرپرسیار یان دانپێنراوەوە، بە مەبەستی گەیشتن بە ئامانجێكی دیاریكراوی خوازراو و بەدەستهێنانی پلەیەكی خوازراو لە كوالیتی تایبەتمەند و جیاكار. (البیلاوی،2008،ل78)

پێناسەی (حلس،2004): بریتیە لە کۆمەڵە مەرج و ئەحکامێکی ڕێکخراو کە بەشێوازێکی زانستی دانراون، وەک بنەمایەک یان بناغەیەک بۆ بەراوردکردن و حوکمدان لەسەر بەهاکان یان چەندایەتی بەکاردەهێنرێن، بە ئامانجی دەستنیشانکردنی خاڵە بەهێزەکان و زیاتر بەهێزترکردنیان، یان دەستنیشانکردنی خاڵە لاوازەکان و چۆنیەتی چارەسەرکردنیان. (حلس،2004،ل11).

پێناسەی ڕێکاری توێژەران بۆ پێوەر: توێژەران بە پشت بەستن بە ئەدەبیاتی توێژینەوەکە و توێژینەوەکانی پێشوو هەستاون بە ئامادەکردنی پێوەرێك بە مەبەستی هەڵسەنگاندنی ئاستی بەردەستبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر، لە پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی بۆ پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پەروەردەی پسپۆرەوە، کە بەهۆیەوە دەتوانرێت بڕیار لە سەر ئاستی باشی یان خراپی پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی هەر سێ قۆناغ بدرێت.

7.کوالێتی گشتگیر :

پێناسەی (البیلاوي ،2008): بریتیە لە کۆمەڵێك لە پێوەر و ڕێکارەکان، کە پێویستە پشتی پێببەسترێت و جێبەجێ بکرێت بە مەبەستی بە دیهێنانی ئامانجەکان.(البیلاوي،2008،ل12)

پێناسەی (Dave &peter ,1992): بریتییە لە بەدیهێنانی ئامانج و خواست و پێداویستییەکانی سوودمەندبووان بە بەردەوامی .(Dave &peter,1992 ,p18)

پێناسەی ڕێکاری توێژەران بۆ کوالێتی گشتگیر: بریتیە لە کۆمەڵێك پێوەر کە توێژەران بونیادیان ناوە بە پشت بەستن بە بۆچونی شارەزایان و مامۆستایانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان لە قۆناغی بنەڕەتی و مەودایی بەردەستبوونی ئەو پیوەرانە لە پەرتوکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی پۆلەکانی حەوتەم و هەشتەم و نۆیەمی بنەڕەتی.

2.بەشی دووەم: چوارچێوەی تیۆری وتوێژینەوەکانی پێشوو

1-2چەمکی هەڵسەنگاندنی پەروەردەیی:

مانای هەڵسەنگاندن لە ڕووی زمانەوانیەوە؛ خەمڵاندنی نرخی شتێکە، یان ئاستی بڕیاردانە لە سەر بەهاپێدان پێی، یان ڕاستکردنەوە و هەموارکردنەوەی هەڵە و ناڕاستیەکانی ئەو شتە لە خۆدەگرێت. واتە ئەگەر کەسێك بڵێت بەهام بۆ شتێك داناوە واتە نرخی بەو شتەداوە و بەهایەکی زانراو و ئاشکرای پێداوە. لە بواری پەروەردەدا؛ هەڵسەنگاندن بریتییە لە بڕیاردان لە سەر بەهای شتەکان، بابەتەکان یان بیرۆکەکان. کەواتە پرۆسەی هەڵسەنگاندن پرۆسەیەکی سیستماتیکی و ڕێکخراو و پلان بۆ دارێژراوە.(کاظم,2001،ل17).

پرۆسەیەکی ڕێکخراوە لە کۆکردنەوەی زانیاری، پاشان لێکدانەوە و هەڵسەنگاندنی، و لە کۆتاییدا بڕیاردان لەسەری و دەستکردن بە گرتنەبەری ڕێوشوێنی ڕێکارەکان سەبارەت بەو زانیاریانە بە ئامانجی گۆڕانکاری و گەشەپێدان. هەڵسەنگاندنی پەروەردەیی شێوازێکە کە جەخت دەکاتەوە لە سەر دەستنیشانکردنی دروستی هەر بابەتێک، وەك نیشاندەرێکی زانستی کار دەکات بۆ دیاریکردنی کارایی سەرجەم ڕەگەزەکانی پرۆسەی پەروەردەیی، بە تایبەت بەڕێوەبردنی قوتابخانە، کە بە پێوەری سەرەکی بۆ سەرکەوتنی ڕەگەزەکانی تر دادەنرێت.(دروزة،2005،ل15).

(ابو حویج و ئەوانیتر،2002) پێیان وایە کە لە ڕێگەیەوە بڕیار لە سەر مەودایی سەرکەوتنی پرۆسەی فێرکاری دەدرێت سەبارەت بە بەدیهێنانی ئامانجە خوازراوەکان.(ابوحویج و ئەوانیتر،2002،ل11).

(الأغبري،2000،ل17) : پێی وایە کە بریتییە لە بەکارهێنان و شیکردنەوەی ئەو زانیاریانەی کە لە ڕێگەی پێوانەکردنەوە دابین دەکرێن بە مەبەستی بڕیاردانی پەیوەست بە سەرکەوتنی پرۆسەی پەروەردەیی. بەم شێوەیە تیشک دەخاتە سەر هەڵسەنگاندنی چەندایەتی و چۆنایەتیی دیاردەکان.(الأغبري،2000،ل17).

لەو پێناسانەی پێشووەوە بۆمان دەردەکەوێت کە هەڵسەنگاندنی پەروەردەیی: بریتییە لە پرۆسەی هەموارکردن و چاکسازی، کە لە ڕێگەیەوە خاڵە لاوازەکان دەستنیشان دەکرێن بە مەبەستی چارەسەرکردنیان و هەروەها تیشك دەخرێتە سەر خاڵە بەهێزەکانیش بۆ ئەوەی زیاتر بایەخیان پێبدرێت و بەهێزتر بکرێن. کەواتە پرۆسەیەکی بەردەوامە کە هەموو ڕەگەزەکانی پرۆسەی پەروەردەیی تیایدا بەشدار دەبن بۆ گەیشتن بە ئامانجە خوازراوەکان.

2-2جۆرەکانی هەڵسەنگاندن :

1.هەڵسەنگاندنی سەرەتای: ئەم جۆرە پێش دەستپێکردن بە جێبەجێکردنی پرۆگرام و بەرنامەیەک ئەنجام دەدرێت، بە مەبەستی بە دەستهێنانی مەعریفەی پێشوەختە دەربارەی ئەو زانیاریانەی کە لە پرۆگرام و بەرنامەکەدا مەبەستە کە فێرخوازان بە دەستی بهێنن.

2.هەڵسەنگاندنی پێکهێنەر(بونیادی): بە پرۆسەی هەڵسەنگاندنی سیستەماتیکی (ڕێکخراو)یش ناودەبرێت، ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنە هاوشانی پرۆسەی فێرکردنە و تا کۆتای کۆرس یا وەرز و ساڵەکە بەردەوامی دەبێت. مامۆستا بەردەوام پرسیار ئاراستەی فێرخوازان دەکات، بە مەبەستی زانینی مەودای بەرەوپێش چوونی فێرخوازان.

3.هەڵسەنگاندنی کۆتای: لێرەدا پرۆسەی هەڵسەنگاندن پاش تەواوکردنی پرۆگرام و بەرنامەکان ئەنجامدەدرێت، و بڕیار لە سەر دەرچوون یان دەرنەچوونی فێرخوازان دەدرێت. لە هەڵسەنگاندنی کۆتایدا، خاڵە بەهێز و لاوازەکانی پرۆگرام و کاریگەری مامۆستای باش یان خراپ دەردەکەوێت و دەتوانرێت لە ڕێگەیەوە بڕیار لە سەر باش و خراپی پرۆگرامەکانی خوێندن بدرێت.(ملحم، 2012، ل46).

4.هەڵسەنگاندنی پێوەری: لەم جۆرە هەڵسەنگاندنەدا، بە پێی پێوەری تایبەتی کە بە زۆری ناوەندی ژمێرەییە بڕیار لە سەر کارو چالاکی و بەرهەمەکان دەدرێت.

5.هەڵسەنگاندنی مەرجی و مەحەکی: لەم جۆرە هەڵسەنگاندنەدا هەر لە پێشەوە و لە سەرەتا و ە سەنگ و مەرج (مەحەکی) تایبەتی دیاری دەکرێن و دواتر ئاست و بەرهەم و چالاکییەکانی تاك بە ئەو مەرج و (مەحەکە) بەراورد دەکرێت و لە ڕێگەی ئەو مەرج و سەنگ و (مەحەکە)وە هەڵسەنگاندن دەکرێت.(قەرەچەتانی، 2013،ل239 - 241).

3-2بنەماکانی هەڵسەنگاندن :

1.پرۆسەی هەڵسەنگاندن پرۆسەیەکی چارەسەری خۆپارێزی و دەستنیشانکەرە، بۆ ئاشکراکردنی لایەنی لاوازی ڕاستکردنەوە و پڕکردنەوەی کەلێنەکان.

2.پرۆسەی هەڵسەنگاندن پرۆسەیەگی گشتگیرە، ئەمەش بە واتای ئەوەی کە پرۆسەی هەڵسەنگاندن گشت بوارەکانی ئامانجی پەروەردەی (مەعریفی و ویژدانی و کارامەی) لە خۆدەگرێت.

3.پرۆسەی هەڵسەنگاندن پرۆسەیەکی بەردەوام وبەشێکی ڕەسەنی پرۆسەی فێرکارییە.

4.پرۆسەی هەڵسەنگاندن پرۆسەیەکی هەرەوەزییە کە (مامۆستا و فێرخواز و بەخێوکەر و سەرپەرشتیار و بەڕێوەبەر و قوتابخانە)ش لەخۆدەگرێت.

5.پرۆسەی هەڵسەنگاندن پرۆسەیەکی زانستیە، ئامانجی زانینی دەسکەوتی فێرخوازە لە میانەی ئامرازی پێوانەکردندا.(ڕەشید،2021،ل26-27).

6.لە پرۆسەی هەڵسەنگاندن دا پێویستە لایەنی ئابوری لە بەرچاوبگیرێت. ئەمەش بە واتای پاشەکەوتکردنی کات و هەوڵ و تێچوون. واتە ئەگەر بمانەوێت هەڵسەنگاندنێک ئەنجام بدەین کە لە ڕووی کاتەوە ئابووری بێت، ئەوا پێویستی بە ڕەچاوکردنی کاتەکانی هەردوولا مامۆستا و ف]رخوازان هەیە. ئەمەش بەو مانایە دێت، کە لە کاتی هەڵسەنگاندنی فێرخواز نابێت مامۆستا سەرقاڵ بکات لە کارەکانی تری،یان کاتێکی زیاتر لە پێویستی بۆ تەرخانبکرێت.

7.پێویستە هەڵسەنگاندن لە سەر بنەمایەکی زانستیانە بێت، بەو پێیەی جەختبکرێتەوە لە ڕاستگۆی و جێگیری و بابەتی بوون و جۆراجۆری و جیاکاری و تایبەتمەندییەکان.(ڕەشید،2021،ل35).

4-2هەڵسەنگاندنی پەرتووکی قوتابخانە :

پەرتووکی قوتابخانە بۆ فێرخوازان بە سەرچاوەیەکی سەرەکی دادەنرێت کە یارمەتی فێرخوازان دەدات تا زانیاری و شارەزاییەکانیان لە ڕێگەیەوە بە دەستبهێنن. هەروەها لە چەندین لایەنەوە کاردەکاتە سەر کەسایەتی فێرخوازان، کار لە کۆمەڵگەش دەکات و بە کۆڵەکەی گرنگی پێشکەوتن و باڵای هەر کۆمەڵگەیەك دادەنرێت. لەگەڵ ئەوەی پەرتووکی قوتابخانە گرنگە ڕەنگە ببێتە سەرچاوەیەکی هەڵە بۆ فێرخوازان، لێرەدا سەرچاوەی ترسەکە لەو لایەنەوە دەست پێدەکات، کە ڕەنگە هەندێ هەڵە لە پەرتووکی قوتابخانەدا هەبێت لە ناوەرۆکی زانستی و بە ڕاست وەرگیرابێت یان کەم و کورتی تیادابێت، پێویستە بە سەرماندا تێنەپەڕن و وەك خۆیان بمێننەوە، بۆیە دەبێت پەرتووکەکە هەڵبسەنگێنرێت تا ئاگاداری لایەنی باشیەکەی بین و جێگیری بکەین و لایەنی کەموکورتی و لاوازییەکانیشی دەستنیشان بکەین و چارەسەریان بۆ بدۆزرێتەوە و بەسەریدا زاڵبین. کاری هەڵسەنگاندنی پەرتووکی قوتابخانەش بە دوو ڕێگا دەبێت، یەکەمیان: ناوەکیە و ئەو لایەنە لە خۆدەگرێت کە پەرتووکەکەی داناوە و پێش ئەوەی فێرخوازان بەکاریبهێنێت. بەڵام دووەمیان: بریتیە لە هەڵسەنگاندنی دەرەکی واتە ئەوانەی کە بەشداریان لەدانانی پەرتووکەکەدا نەکردووە(ڕەشید،2021،ل35)، لە بواری هەڵسەنگاندنی پەرتووکی خوێندندا (الحارثي،2005) ، ئاماژەی بە سێ لایەنی گرنگ و سەرەکی داوە کە پێویستە هەڵسەنگاندنیان بۆ بکرێت ئەوانیش: ناوەڕۆکی پەرتووك، ڕێگاکانی خستنەڕووی ناوەڕۆکی پەرتووکی خوێندن، دەرکەوتنی کاریگەری لە پرۆسەی وانەوتنەوەدا) ، هەروەها پێویستە کۆمەڵێك ڕوانین و دیدی جیاواز دەربارەی پەرتووکی خوێندن بخرێتەڕوو، لە ڕێگەی کۆمەڵێك پرسیارەوە لەوانەش:

1.ئایا پەرتووکەکە ئەو مەبەستەی کە لە پێناویدا دانراوە بەدی دەهێنێت؟

2.ئایا پەرتووکەکە تا چەند گونجاوە لەگەڵ ئەو ئامانجانەی کە لە پێناویدا دانراوە؟

3.ئایا پەرتووکەکە سەرنجراکێشە بۆ خوێندنەوە؟

4.ئایا پەرتووکەکە بە شێوەیەکی گشتگیر و قوڵ باسی ئەو بابەتە دەکات کە دەخرێتەڕوو؟

5.ئایا پەرتووکەکە زانیاری زۆر و تێروسەلی لەخۆگرتووە؟(الحارثي،2005، ل121).

5-2 پەرتووکی خوێندن (پەرتوکی قوتابخانە) :

بە واتای ئەو پەرتوکە دێت کە زانیارییەکانی بوارێکی دیاریکراو لەخۆ دەگرێت لە چوارچێوەی قوتابخانەدا ئاراســـتەی فێرخوازان دەکرێت. دەتوانین بڵێین پەرتوکی خوێندن، یەکێکە لەو ئامرازانەی کە لە ڕێگایەوە ئامانجە پەروەردەییەکان بەدی دەهێنرێن. (محمد،2019، ل89)، ئامرازێکە کە بە شـێوەیەکی ڕێکخراو کەرەسـتە و ڕێبازی وانە و وێنەو و نەخشـەکان لەخۆدەگرێت. یەکێکە لە ئامرازە بنچینەیەکانی وەرگرتنی مەعریفە، هەندێکیش بە جەوهەری پرۆســـەی پەروەردەیی دەزانن، چونکە ئەو زانیاریانە دیاری دەکات کە بە فێرخواز دەخوێندرێت، چ لە ڕووی چەندایەتی و چۆنیەتیەوە بێت و دووره لە هەڵە و گومان کردن. (بلعيد،2008، ل138).

6-2تایبەتمەندییەکانی پەرتووکی خوێندنی نموونەی :

1.دەبێت ناوەڕۆکی پەرتووکی قوتابخانە لەگەڵ تازەگەری و هەموو زانستە نوێکاندا گونجاوبێت.

2.دەبێت زانیاری و چەمکەکانی پەرتووکەکە لەگەڵ توانای فێرخوازاندا گونجاوبێت.

3.ناوەڕۆکی پەرتووك ڕوون بێت و دووربێت لە ناڕوونی و ئاڵۆزی.

4.گرنگی دان بە شێوازەکانی هەڵسـەنگاندن، بە جۆرێك کە هەڵسـەنگاندن مەبەسـت لێی دەسـتنیشـانکردنی لاوازی و کەموکورتیەکان بێت و هەوڵی چارەسەریان بدرێت.

5.ڕەچاوکردنی مەرجەکانی پەرتووکی باش لە ڕووی شێوە و چاپ و جۆری لاپەڕە و قەبارەی نوسین و بەرگ و گونجاوی لە نێوان دێڕەکان.(نادر و ئەوانیتر 2024،ل604).

6.پێشەکیەکی پوخت و ڕوونی بۆ فێرخوازان لە خۆگرتبێت کە تیایدا چەند خاڵێك ڕوونکرابێتەوە وەك ئامانجەکانی پەرتووکەکە لەگەڵ چەند ڕێنماییەك بە بەمەبەستی بەکارهێنانی پەرتووکەکە بە باشترین شێوە.

7.شێوازی دارشتنی زانیارییەکان دەبێت بە شێوەیەك بێت هانی بیرکردنەوە بدات و پاڵنەری فێربوونی فێرخوازان زیاد بکات.

8. پەرتووکەکە ڕێبەری مامۆستایانی لەگەڵدا بێت بۆئەوەی بتوانن بە باشی وانەکان بڵێنەوە.

9.بەستنەوەی زانیارییەکان بە ژیانی ڕۆژانەی فێرخوازانەوە .(محمد،2019،ل96-97).

7-2گرنگی پەرتووکی خوێندن (پەرتوکی قوتابخانە) :

1.گرنگی پەرتوکی خوێندن لە پرۆسەی پەروەردەدا بەشێوەیەکی بەرچاو دەردەکەوێت، بریتییە لەو دەفرەی کە مادەی فێرکاری تیادا هەڵگرتووە، بە یەکێك لە گرنگترین ئامرازە پێویستەکان دادەنرێت بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی پرۆگرامی خوێندن.

2.پەرتووکی خوێندن نوێنەرایەتی ناوەندی پرۆژەی پەروەردەیی دەکات، ســەرچاوەی بەردەســتی مامۆســتایە لە پرۆســەی وانەوتنەوەدا و فێرخوازان لە ڕێگەیەوە زانیارییەکان بەدەست دەهێنن.

3.زانیاری و ئەزموونەکان بە شێوەیەکی سادە و ئاسان و سەرنجراکێش و تایبەت دەخاتەڕوو، کە لەگەڵ ئاستی زانیاری و تەمەنی فێرخوازاندا گونجاوە.

4.پەرتووکی خوێندن توانای خوێندنەوەی فێرخوازان لە بابەتی توێژینەوە کۆمەڵایەتیەکان پەرەپێدەدات.

5. ئامادەکردنی وانەکان بۆ مامۆســتایان ئاســانتر دەکات، بەو پێیەی بەشی پێویســتی زانیارییان لە ئامادەکردنی وانەکان بۆ دابین دەکات.(تعشاشات، 2022،ل380).

8-2 چەمکی کوالێتی گشتگیر لە پرۆسەی فێرکاریدا :

جیاوازی لە نێوان بیروبۆچونی پسپۆڕاندا هەیە لە دەستنیشانکردنی چەمکی کوالێتی گشتگیر لە پرۆسەی فێرکاری، قورسە لە یەك گۆشەنیگاوە دەســتنیشــانی پێناســەیەك یان تێڕوانینێکی دیاریکراوی بۆ بکەین، بۆیە پێویســتە هەمەلایەنە بێت و هەموو پێداویســتی و خواســتە پەیوەندیدارەکانی خوێندکاران و دایکان و باوکان و دامەزراوە خزمەتگوزارییەکان بە تایبەتی و کۆمەڵگا بە گشتی لەخۆبگرێت.

(حمود، 2009) بەم شێوەیە کوالێتی گشتگیری پێناسـەکردوە : بریتیە لە فەلسـەفەی ئیداری لە دام و دەزگاکاندا کە لە ڕێگەیەوە دەتوانرێت بزانرێت چۆن پێداویســـتییەکانی بەکاربەر دابین بکرێت و ئامانجەکانی پرۆژەکەش بەدەســـت بهێنرێت.(حمود، 2009،ل74)، هەروەها (احمد،2003) کوالێتی گشـتگیری لە بواری پەروەردەدا بەم شـێوەیە پێناسـە کردوە: سـتراتیژێکی ئیداریە لە بواری پەروەردەدا بە شـێوازێکی نوێگەری و ئامانجی دام و دەزگا فێرکارییەکانە، لە سـەر بنەمای کۆمەڵێك پرەنسـیپ دانراوە، بە مەبەسـتی ئەوەی لە دەرئەنجامی پرۆسـەی پەروەردەدا فێرخواز لە بەرزترین ئاستی کوالێتی دا گرنگی پێبدرێت، لە سەرجەم لایەنەکانی کەسێتی و گەشەی ئەقڵی و دەروونی و کۆمەڵایەتی و جەستەی. (احمد ،2003، ل166)، ئەمەش لە پێناو ئەوەی خوێندکاران دوای تەواوکردنی خوێندن ببنە کاندێکی باش لە بواری کارکردندا و سـەرجەم دام و دەزگاکانی نێو کۆمەڵگا بتوانن سـوود لە تواناکانیان ببینن لە سـەرجەم بوارەکاندا، کوالێتی گشـتگیر ئاماژەن بۆ تەعبیرکردن لە

کۆمەڵێك تایبەتمەندی کە بە ووردی و گشتگیری ناسراون، کە ئامانجەکانی دام و دەزگای فێرکاری و ڕەهەندە جۆراو جۆرەکانی پرۆسەی پەروەردە و فێرکردن لە خۆدەگرن، لە رووی هەر سێ پرۆسەی داخلراوەکان (مدخلات) و جێبەجێکردنەکان و دەرئەنجامەکان، کە ئەمەش دەبێتە هۆی بەدیهێنانی ئامانجە خوازراوەکانی کۆمەڵگا.(فلية،2007، ل343).

2-9سوودەکانی کوالێتی گشتگیر لە پرۆسەی فێرکاریدا :

1. کۆنترۆڵکردن و پەرەپێدانی سیستەمی کارگێڕی لە قوتابخانەدا، ئەویش لە رێگەی خستنەڕووی رۆڵەکان و دەستنیشانکردنی بەرپرسارێتییەکان.
2.کۆنترۆلکردنی گلەی و گازندە و کێشەکانی فێرخوازان و دایك و باوکی فێرخوازان، لەگەڵ خستنەڕووی چارەسەری گونجاو بۆیان.
3.زیادکردنی کارایی فێرکاری و بەرزکردنەوەی ئاستی ئەدائی سەرجەم کارگێران و مامۆستایان و کارمەندانی قوتابخانە.
4.بەرزکردنەوە و بەرەو پێشچوونی ئاستی خوێندکاران لە سەرجەم ئاستەکانی جەستەی و ئەقڵی و کۆمەڵایەتی و دەروونی و روحی.
5.بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری فێرخواز و دایك و باوکی فێرخوازان بە ئاراستەی قوتابخانە، لە رێگەی پابەندبونیان بە سیستەمی کوالێتی گشتگیر.
6.هاویری و یەکگرتووی نێوان سەرجەم کارگێران و مامۆستایانی قوتابخانە و کارکردنیان بە روحێتی یەك تیم.
7.تواناداركردنی قوتابخانە لە شیکردنەوەی کێشەکان بە رێگایەکی زانستی و مامەڵەکردن لەگەڵیان بە گرتنەبەری رێگا دروستەکان.
8.بەدیهێنانی ئامانجە پەروەردەییەکان بە کەمترین کات و تێچوون، لەگەڵ کۆنترۆڵکردن و پەرەپێدانی سیستەمی کارگێڕی لە قوتابخانەکاندا.(الأسمری،2020،ل692-693).

2-10ئامانجەکانی کوالێتی گشتگیر لە پرۆسەی پەروەردە و فێرکردندا :

1.زیادبونی تواناداری لە پێشبڕکێکردندا لە لایەنی باشی کوالێتی.
2.زیادکردنی نەرمی نواندنی رێکخراو لە مامەڵەکردن لەگەڵ گۆڕاوەکاندا، واتە تواناداری لە قۆستنەوەی دەرفەتەکان، دورکەوتنەوە لە بەربەست و رێگرییەکان.
3.جەختکاتەوە لە سەر خوێندکار و باشترکردنی جۆری فێربوون و گەشەپێدانی رەهەندەکانی دەرهاویشتەی (مخرجات) فێرکاری خوازراو.(داود،2010،ل27).
4.بوونی روانینێکی گشتگیر بۆ پرۆسەی فێرکاری دوور لە پەرتەوازەی.
5.جەختکردنەوە لە پرۆسەی مەشقکردنی بەردەوام، لە کاتێکدا کە خزمەت بە هەموو کارمەندان بکات کەئەم لایەنەش بە یەکێک لە بنەماکانی کوالێتی گشتگیر دادەنرێت.
6.جەختکردنەوە لە هەماهەنگی و هاوکاری و پەیوەندییە مرۆییەکانی نێوان کارمەندان بە رادەی بەشداریکردن لە دەستکەوتی کارکردن.(ابراهيم،2012،ل184).
7.جەختکاتەوە لە فێربوونی خودی لای خوێندکاران رۆڵی رێکخراوی پەروەردەیی ئاسانکاریکردنە بۆ پرۆسەی خۆ فێربوون لە رێگەی شێوازی فێربوونی خودی و تاکەوە.
8. پەرەپێدانی پێکهاتەی کارگێری پەروەردە و رێگەدان بە بەشداریکردن لە بریاردانی پەیوەست بە پەروەردە.(الكبساني ، 2013،ل557).

2-11بنەماکانی کوالێتی گشتگیر لە پرۆسەی پەروەردە و فێرکردندا :

سەرەرای ئەوەی کە کوالێتی گشتگیر چەندین پێناسەی جیاوازی بۆ کراوە، بەڵام رێککەوتنی گشتی سەبارەت بە گرنگترین بنەماکان لە کوالێتی گشتگیردا هەیە و دەبێت لە بەرچاویان بگرین لە کاتی هەوڵدان بۆ جێبەجێکردن و ئیدارەدانی کوالێتی گشتگیر بە شێوەیەکی سەرکەوتوو، دەتوانین گرنگترین بنەماکانیش لەم سێ خاڵەی خوارەوەدا بخەینەڕوو:

1.دانانی ئامانجە دیاریکراو و جێگیرەکان، پاشان گرتنەبەری فەلسەفەیەکی نوێی کار و کەمکردنەوەی تێچووی دارای.
2.دوورکەوتنەوە لە پشت بەستن بە تاقیکردنەوەکان وەکو تاکە ئامرازێکی هەڵسەنگاندن لە بەدەستهێنانی کوالێتی.
3.دانانی بنەماکان، و پێوەرە روونەکان کە چەمکی سەرکردایەتی نیشان دەدەن،هەروەها جەختکردنەوە لە مەشق و راهێنان.(ابراهيم،2012،ل66).

2-12پێویستی کوالێتی گشتگیر لە پرۆسەی فێرکاری دا :

سیستەمی پەروەردە لە هەموو وڵاتانی جیهان بەرپرسیارە لە ئامادەکردنی توانا مرۆییەکانی پێویست بۆ کارکردن لە هەموو بوارێکی پیشەیی و پیشەسازی و بازرگانی و سەربازیدا و سەرچاوەیەکە کە هەموو پیشەکان لێیەوە سەرچاوە دەگرن. لەکاتێکدا بەرێوەبردنی کوالێتی گشتگیر پێویستییەکی هەنوکەیە بۆ هەموو دامەزراوەیەکی بەرهەمهێنان و خزمەتگوزاری، گرنگترین شت ئەوەیە کە لە بەرێوەبردنی فێرکارییەوە دەست پێبکرێت، چونکە دەرئەنجامەکانی دامەزراوەیەکی فێرکاری باش پێویستی بە پلان و داخلکراوی (مدخلات) باشە لە سیستەمی دام ودەزگاکانی خزمەتگوزاری و بەرهەمهێنانیتر، ئەم داخوازیەش لە دەرئەنجامدا بۆ بەشداریپێکردنی ئەو دامەزراوە پەروەردەیی و فێرکاریانەیە کە بەرێوەبردنی کوالێتی وەک بنەمایەک لە بەرنامەکانیاندا جێبەجێدەکەن، کە بووەتە هۆی سەرکەوتنی ئەو ئەودامەزراوەیە.(احمد ،2003،ل156)، ئەم

بنەمایانەش وایکردووە کە پێویستی بەکارهێنانی بەڕێوەبردنی کوالیتی گشتگیر لە پرۆسەی پەروەردەدا پێویست بێت، ئەویش لەبەر ئەم هۆکارانەی خوارەوە:

1.بەربەستەکان لە پرۆسەی فێرکاریدا: مەبەست لێ وەبەرهێنانە لە پرۆسەی پەروەردەدا بەبێ گەڕانەوە بۆ کوالیتی گشتگیر، ئەمەش وادەکات کە بەرهەمە پەروەردەییەکان و دەرئەنجامە فێرکارییەکان بەس نەبن بۆ پڕکردنەوەی بازاڕی کاری پێویست.

2.بەرزبوونەوەی ئاماری بەتاڵی (ارتفاع معدلات البطالة): واتە دەرئەنجامەکان ئەوە دەردەخەن کە کارێکی گونجاوی پێویست لە بەردەستدا نییە.

3.دروستبوونی بۆشای گەورە لە نێوان بەرهەم و پرۆسەی فێرکاری: لەو شوێنانەی کە پێویستی بە ژمارەیەك لە پیشە و کار هەیە کە لە لایەن پەروەردەوە دابین ناکرێت.

4.کەمی گەڕانەوە بۆبەرهێنانی پرۆسەی فێرکاری.

5. لە کاتێکدا کە پرۆسەی فێرکاری جەختبکاتەوە لە زانیاریەکان و گرنگی نەدان بە ڕەفتار و لێهاتوویەکان.

6. زۆرێک لە دەرچووانی زانکۆ لەو بوارانەدا کاردەکەن کە دوورن لە پسپۆڕییە ئەکادیمیەکانیان.(طیة ،2009،ل117).

13-2پێوەرەکانی بڕیاردان لە سەر کوالێتی پەرتوکی قوتابخانە :

1.ڕەچاوی ئاستی زمانەوانی خوێندکاران بکات.

2.پیشەکیەکی روون بگرێتەخۆی لەگەڵ لیستی بابەتەکان و لیستی زاراوە کەم بەکارهاتووە مێژوییەکان(نادر و ئەوانیتر،2024،ل604).

2.بابەتەکانی نێو پەرتوکی خوێندن لەگەڵ ژینگەیفێرخوازاندا گونجاوبێت.

3.بابەتەکانی نێو پەرتوکی خوێندن لەگەڵ قۆناغی پێگەیشتنی فێرخوازاندا گونجاوبێت.

4.ناوەڕۆکی پەرتوکی خوێندن لەگەڵ سەرجەم ئاستەکانی ئامانجە پەروەردەییەکاندا یەکبگرێتەوە.

5.ناوەڕۆکی پەرتوك لە سەر بنەمای ئەوەی کە پێویست و بنچینەیە دیاری بکرێت.

6.پەرتوکی خوێندن سەرنجڕاکێش و دڵڕفێن بێت بە ناوەڕۆکی زانستی و شێوازی پێشکەشکردنی.

6.بواری گوڕانکاری بەردەوام و چاکسازیکردنی تیایدا بێت، ئەویش بە پێی داخوازی سەردەم و ئاراستەکانی.

7.لە دوای تەواوکردنی هەر بەش و تەوەرێك ڕاهێنان و دوبارەکردنەوە و پراکتیزەکردن و چالاکیەکانی تیادا ڕەچاو کرابێت.(الاو راغی،2010،ل43).

14-2توێژینەوەکانی پێشوو :

1.ناونیشانی توێژینەوە	هەڵسەنگاندنی کتێبەکانی مێژووی قۆناغی ئامادەیی لە تێڕوانینی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانەوە لە هەرێمی کوردستان-عێراق
ناوی توێژەر و ساڵی ئەنجامدان و وڵات	مامڵێسی،2009، هەرێمی کوردستان- عێراق
ئامانجی توێژینەوە	بۆ زانینی لایەنە بەهێز و لاوازەکانی پەرتووکەکانی مێژووی قۆناغی ئامادەیی پۆلی (دەیەم و یانزەیەم و دوانزەیەم) لە تێڕوانینی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانەوە لە هەرێمی کوردستان
نموونەی توێژینەوە	(213)مامۆستا و سەرپەرشتیار (101) لە سلێمانی و (112) لە هەولێر
ڕێباز و ئامرازی توێژینەوەکە	ڕێبازی پەسنی بەکارهێنراوە، فۆرمی ڕاپرسی وەك ئامرازی توێژینەوەکە بەکارهێنراوە.
کەرەستەی ئاماری بەکارهێنراو	هاوکێشەی پیرسۆن ، ناوەندی شیاو.
دەرئەنجامەکانی توێژینەوەکە	مامۆستایان و سەرپەرشتیاران هاوڕابوون لە سەرئەوەی کە پەرتووکەکانی مێژووی پۆلەکانی (دەیەم و یانزەیەم و دوانزەیەم) لە ئاستێکی لاوازدایە، واتە سەرجەم تەوەرەکانی فۆرمی ڕاپرسی کە بریتی بوون لە (ئامانجەکان، پێشەکی، ناوەڕۆك، چالاکیەکان،ئامراز و هۆکارەکانی فێرکاری، هەڵسەنگاندن،زمان و بابەت و شێوازی نووسین هونەری) ئاستی لاوازیان پێدرا لە لایەن نموونەی توێژینەوەکەوە.

2.ناونیشانی توێژینەوە	هەڵسەنگاندنی پەرتووکی جوگرافیای سروشتی پۆلی پێنجەمی وێژەی لە ژێر ڕۆشنای پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە تێڕوانینی مامۆستایانی بابەتەوە.
ناوی توێژەر و ساڵی ئەنجامدان و وڵات	علاوي، 2015. عێراق.

ئامانجی توێژینەوە	بۆ زانینی لایەنە بەهێز و لاوازەکانی پەرتووکی جوگرافیای سروشتی پۆلی پێنجەمی وێژەیی لە قۆناغی ئامادەیی لە ڕوانگەی مامۆستایانی بابەتەوە لە ناو شاری بەغداد.
نموونەی توێژینەوە	(200) مامۆستا لە ناو شاری بەغدا کە بەشێوەی هەرەمەکی هەڵبژێردراون لە خۆگرتبوو.
ڕێباز و ئامرازی توێژینەوەکە	ڕێبازی پەسنی، فۆرمی ڕاپرسی وەك ئامرازی توێژینەوەکە بەکارهێنراوە.
کەرەستەی ئاماری بەکارهێنراو	ناوەندی شیاو،هاوکێشەی پیرسون، کێشی سەدی.
دەرئەنجامەکانی توێژینەوەکە	سەبارەت بە ڕادەی هەبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە پەرتووکی جوگرافیای سروشتی پۆلی پێنجەمی وێژەی لە ڕوانگەی مامۆستایان کە بە نموونەی توێژینەوەکە هەڵبژێردران، ئاستی بە هێزی وەرگرت، بواری ئامانجەکان بەڕێژەی(71،4%)، بواری ناوەڕۆکی پەرتووك بە ڕێژەی (88،2%)، بواری چالاکیەکانی پەرتووك (78،5)، بواری زمانی پەرتووك (78،5%)، بواری هونەری و شێوەی پەرتووك (93،3%) و بواری هەڵسەنگاندن (76،9%)

3.ناونیشانی توێژینەوە	هەڵسەنگاندنی پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان و پەروەردەی نیشتمانی قۆناغی ناوەندی لە ژێر ڕۆشنای پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پەروەردەی پسپۆرەوە.
ناوی توێژەر و ساڵی ئەنجامدان و وڵات	الأسمري، 2020، شانشینی عەرەبی سعوودی
ئامانجی توێژینەوە	بۆ زانینی لایەنە بەهێز و لاوازەکانی پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان و پەروەردەی نیشتمانی بوو، لە ژێر ڕۆشنای پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پەروەردەی پسپۆرەوە لە ناوچەی عەسیری فێرکاری.
نموونەی توێژینەوە	(92) مامۆستا و سەرپەرشتیاری پسپۆر لە ناوچەی عەسیری فێرکاری لەخۆگرتبوو.
ڕێباز و ئامرازی توێژینەوەکە	پەسنی (مەسحی)، فۆرمی ڕاپرسی وەك ئامرازی توێژینەوەکە بەکارهێنرا.
کەرەستەی ئاماری بەکارهێنراو	ناوەندی شیاو، هاوکۆلکەی ئەلفاکرونباخ.
دەرئەنجامەکانی توێژینەوەکە	سەبارەت بە ڕادەی هەبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان و پەروەردەی نیشتمانی بۆ قۆناغی ناوەندی لە دیدی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پسپۆڕەوە ناوەندی ژمێرەی سەرجەم بوارە پێکەوە ئاستی ناوەندیان وەرگرت، هەریەك لە بوارەکانی (ئامانجەکان، ناوەڕۆك، چالاکیەکان، هەڵسەنگاندن) ئاستی ناوەندیان وەرگرت، بەڵام بواری هونەری و زمانەوانی پەرتووکەکان ئاستی زۆرباشی وەرگرت.

4.ناونیشانی توێژینەوە	دیدی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پسپۆر سەبارەت بە کتێبەکانی جوگرافیای قۆناغی ئامادەیی لە ژێر ڕۆشنایی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر.
ناوی توێژەر و ساڵی ئەنجامدان و وڵات	مەجید،2023،هەرێمی کوردستان، عێراق.
ئامانجی توێژینەوە	بۆ زانینی لایەنە بەهێز و لاوازەکانی کتێبەکانی جوگرافیای قۆناغی ئامادەیی پۆلی (دەیەم و یانزەیەم و دوانزەیەم) بوو، لە تێڕوانینی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانەوە لە سنوری هەرسێ پەروەردەی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای سلێمانی و پەروەردەی چەمچەماڵ.
نموونەی توێژینەوە	(188) مامۆستا و سەرپەرشتیاری پەروەردەی لە هەردوو ڕەگەزی (نێر و مێ)
ڕێباز و ئامرازی توێژینەوەکە	ڕێبازی پەسنی بەکارهێنرا، فۆرمی ڕاپرسی وەك ئامرازی توێژینەوەکە بەکارهێنرا.
کەرەستەی ئاماری بەکارهێنراو	ناوەندی شیاو،هاوکێشەی پیرسون، هاوکۆلکەی ئەلفاکرونباخ.
دەرئەنجامەکانی توێژینەوەکە	سەبارەت بە ڕادەی هەبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە کتێبی جوگرافیای (دەیەم و یانزەیەم و دوانزەیەم)ی ئامادەی لە دیدی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پسپۆڕەوە، سەرجەم بوارەکان ئاستی لاوازیان وەرگرت.

2-15بەراووردی نێوان توێژینەوەکانی پێشو و توێژینەوەی ئێستا: توێژەران لەبەر ڕۆشنایی توێژینەوەکانی پێشوو ئەم خاڵانەی خوارەوەیان بۆ دەرکەوت:

1.ڕێبازی توێژینەوە:سەبارەت بە ڕێبازی بەکارهێنراو سەرجەم توێژینەوەکانی پێشوو کە لە توێژینەوەکەدا هاتوون ڕێبازی پەسنیان بەکارهێناوە بەم توێژینەوەی ئێستاشەوە.

2.شوێنی ئەنجامدانی توێژینەوە: جگە لە توێژینەوەی (الأسمري،2020) کە لە وولاتی شانشینی عەرەبی سعوودییە ئەنجامدراوە، سەرجەم توێژینەوەکانی تر لە وولاتی عێراق ئەنجامدراون، بەشێوەیەك کە توێژینەوەی (عەلاوي،2015) لە پارێزگای بەغداد ئەنجامدراوە، هەریەك لە توێژینەوەکانی (ماملێسی،2009) و (مەجید،2023) لە سنوری پارێزگاکانی سلێمانی و هەولێر ئەنجامدراون و توێژینەوەی ئێستاش لە سنوری ئیدارەی گەرمیان ئەنجامدراوە کە هەرێمی کوردستانی عێراق لەخۆدەگرێت.

3.ئامانجی توێژینەوە: سەرجەم توێژینەوەکانی پێشوو ئامانجیان زانینی لایەنی بەهێزی و لاوازی پەرتوکی خوێندن بوو، لە ڕوانگەی مامۆستایان یان مامۆستایان سەرپەرشتیارانەوە پێکەوە. بەجۆرێك کە (ماملێسی،2009) ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی وەرگرتووە سەبارەت بە بەهێزی لاوازی پەرتوکی خوێندن، (عەلاوی،2015)یش ئامانجی زانینی لایەنی بەهێزی و لاوازی پەرتوکی خوێندن بووە لە تێڕوانینی مامۆستایانی بابەتەوە، (الأسمري،2020) ئامانجی زانینی لایەنی بەهێزی و لاوازی پەرتوکەکانی خوێندن بووە لە ژێر ڕۆشنای پێوەرەکانی کۆالێتی گشتگیر لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانەوە،(مەجید،2023) ئامانجی زانینی لایەنی بەهێزی و لاوازی پەرتوکی خوێندن بووە، لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پسپۆرەوە لە ژێر ڕۆشنای پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر، توێژینەوەی ئێستاش ئامانجی زانینی بەهێزی و لاوازی پەرتوکی خوێندنە، لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پسپۆرەوە لە ژێر ڕۆشنای پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر.

4.نموونەی توێژینەوە: سەبارەت بە نموونەی توێژینەوە، توێژینەوەی (ماملێسی،2009)(213) مامۆستاو سەرپەرشتیاری بە نموونەی توێژینەوەکەی وەرگرتوە،(عەلاوي،2015)(200) مامۆستای بە نموونەی توێژینەوەکەی وەرگرتووە، (الأسمري،2020)(92) مامۆستا و سەرپەرشتیاری بە نموونەی توێژینەوەکەی وەرگرتووە، توێژینەوەی (مەجید،2023)(188) مامۆستا و سەرپەرشتیاری بە نموونەی توێژینەوەکەی وەرگرتووە، توێژینەوەی ئێستاش (141) مامۆستا و سەرپەرشتیاری بە نموونەی توێژینەوە وەرگرتووە.

5.ئامرازی توێژینەوە: سەرجەم توێژینەوەکانی پێشوو بە توێژینەوەی ئێستاشەوە، فۆرمی ڕاپرسیان بۆئامرازی توێژینەوەکەیان بەکارهێناوە.

6.بابەت و قۆناغی توێژینەوە: توێژینەوەی (مامڵیسی،2009) لە سەر پەرتوکەکانی مێژوو لە قۆناغی ئامادەی توێژینەوەکەی ئەنجامداوە، توێژینەوەی (علاوي،2015) لە سەر پەرتووکی جوگرافیای سروشتی پۆلی پێنجەمی ئامادەی توێژینەوەکەی ئەنجامداوە، توێژینەوەی (ئەسمەری،2020) لە سەر پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان و پەروەردەی نیشتمانی لە قۆناغی ناوەندی توێژینەوەکەی ئەنجامداوە، توێژینەوەی (مەجید،2023) لە سەر پەرتووکەکانی جوگرافیای قۆناغی ئامادەی توێژینەوەکەی ئەنجامداوە، توێژینەوەی ئێستاش لە سەر پەرتووکەکانی بابەتەکۆمەڵایەتیەکانی پۆلی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم) لە قۆناغی بنەڕەتی ئەنجامدراوە.

3.بەشی سێیەم

3-1ڕێبازی توێژینەوەکە : لێرەدا توێژەران هەستاون بە هەڵبژاردنی ڕێبازی پەسنی ،کە لەگەڵ ناوەڕۆك و ئەنجامەکانی توێژینەوەکەدا گونجاوە.

3-2کۆمەڵگەی توێژینەوەکە : لە سەرجەم ئەو مامۆستایانە پێکدێت، کە وانەی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی پۆلی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم) دەڵێنەوە، لە قوتابخانە بنەڕەتیەکانی بازنەی سێیەم لە سنوری پەروەردەی کەلار بۆ هەردوو ڕەگەزی (نێر و مێ)، کە ژمارەیان (285)مامۆستایە لەگەڵ (10) سەرپەرشتیاری پەروەردەی پسپۆر لە ڕەگەزی نێر.

3-4نموونەی توێژینەوەکە : نموونەی توێژینەوەکە خۆی دەبینێتەوە لە سەرپەرشتیاران و ئەو مامۆستایانەی کە وانەی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان دەڵێنەوە لە پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی، کە پێکهاتوون لە (136) مامۆستای بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بۆ پۆلەکانی(7، 8، 9) بنەڕەتی سەر بە بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی کەلار بۆ هەردوو ڕەگەزی(نێر و مێ) کە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی هەڵبژێردران، (79) مامۆستایان لە (19) قوتابخانەی ناو شاری کەلار و قوتابخانەی چەند گوندێکی دەوروبەری شاری کەلار هەڵبژێردران، (48) مامۆستا لە (12) قوتابخانەی ناو شاروچکەی ڕزگاری و قوتابخانەی چەند گوندێکی دەوروبەر هەڵبژێردران، (9) مامۆستاش لە سنوری ناحیەی پێباز هەڵبژێردران. لەگەڵ (5) سەرپەرشتیاری پسپۆری بابەتە کۆمەڵایەتیەکان کە سەرجەمیان لە ڕەگەزی (نێر)بوون و ماوەی خزمەتیشیان لە دە ساڵ زیاتر بوو، لەگەڵ ئەوەشدا دەستکەوتی زانستی (3) یان بەکالوریۆس و یەکیان ماستەر و یەکیان دبلۆمی گەشەپێدان بوو . لە خشتەی ژمارە (5) دا ڕەگەز و ساڵانی خزمەت و دەستکەوتی خوێندنی مامۆستایانی نموونەی توێژینەوەکە دەخەینەڕوو :

خشتەی (5) جۆری ڕەگەز و ساڵانی خزمەت و دەستکەوتی خوێندن لای مامۆستایانی نموونەی توێژینەوەکە.

گۆڕاوەکان	ئاستی گۆڕاوەکان	دووبارەبوەکان	ڕێژەی سەدی
ڕەگەز	نێر	82	%58

	مێ	59	%42
دەستکەوتی خوێندن	بکالۆریۆس	134	%95
	دبلۆمی باڵا	3	%2
	ماستەر	4	%3
	دکتۆرا	/	/
ساڵانی خزمەت لە پرۆسەی وانەوتنەوەدا	کەمتر لە 5 ساڵ	/	/
	5- 10 ساڵ	5	%3
	10ساڵ زیاتر	136	%97

3-5 ئامادەکردنی ئامرازی توێژینەوەکە : لە توێژینەوەی زانســـتیدا چەندین ئامراز بۆ کۆکردنەوەی داتا و زانیارییەکان بوونی هەیە، هەر توێژینەوەیەك ئامرازێکی گونجاو و تایبەت بە خۆی هەیە، کە بەندە بە ئامانج و جۆری نموونە و سروشـــتی توێژینەوەکە. (بۆکانی،2020،ل132) هەڵبژاردنی ئامراز بۆ هەر توێژینەوەیەك یەکێکە لە مەرجە زانستیەکان بێ گومان ئەمەش پێویستی بە کۆکردنەوەی زانیاری وورد و فراوان هەیە. بۆیە توێژەران لە پێناو فراوانکردن و پەرەپێدانی ئامرازێك بۆ توێژینەوەکە و پاش پێداچونەوە بە ئەدەبیات و توێژینەوەکانی پێشـووی نزیك لە بابەتی توێژینەوەکە و بە پشـت بەسـتن بە هەریەك لە توێژینەوەکانی (عەلاوي،2015) (قەحتانی،2016)، (ئەسمەري،2020) (فەلیح،2022)،(علي,2024) و پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم ونۆیەم)ی بنەڕەتی توانیان ئامرازێك بە شـــێوەیەکی ســـەرەتای ئامادە بکەن کە (106) بڕگەی لە خۆ گرت و دابەشـــبوو بەســـەر (7) بواردا، ســـەبارەت بە وەڵامدانەوەی بڕگەکانیش توێژەران پشـــتیان بە پێوەری پێنجی لێکەرت بەســـت، کە بۆ وەڵامدانەوەی هەر بڕگەیەکیش (پێنج) بژاردەیان دەستنیشانکرد ئەوانیش (زۆر بەهێز، بەهێز، ناوەند، لاواز، زۆر لاواز).

3-6ڕاستێتی ئامرازی توێژینەوەکە : پاش ئامادەکردنی ئامرازی توێژینەوەکە، توێژەران پشتیان بە ڕاستێتی ڕواڵەتی بەست سەبارەت بە ڕاستی و دروستی ئامرازی توێژینەوەکە. مەبەست لە ڕاستێتی ئامرازی توێژینەوە ئەوەیە کە ئامرازەکە لە ڕواڵەتدا دیاردەکە ئەپێوێت، بۆ ئەو مەبەستەش بوار و بڕگەکان پیشانی چەند کەسێکی شارەزای بوارەکە دەدرێت بۆ ئەوەی ڕای خۆیان لە سەر (گونجاوی و نەگونجاوی و ڕاســتکردنەوە)ی بوار و بڕگەکان دەربڕن. (بۆکانی، 2020،ل154)، توێژەران بۆ دۆزینەوەی ڕاســتێتی ڕواڵەتی فۆرمی ڕاپرسی توێژینەوەکەیان دابەشکرد بەسەر کۆمەڵێك لە شارەزایانی بوارەکانی (دەروونناسی، ڕێگاکانی وانەوتنەوە، کۆمەڵناسی، جوگرافیا، مێژوو، تەکنۆلۆژیای فێرکاری) کە ژمارەیان (11) شـــارەزابوون، دوای کۆکردنەوەی فۆرمەکان و وەرگرتنی بۆچوونی شـــارەزایان، تەنها ئەو بڕگانە مانەوە کە ڕێژەی ڕێکەوتن لەسەر مانەوەیان (84%) بوو، واتە بە پشتبەستن بە بۆچوونی (11/9) شارەزا ، بە شێوەی کۆتای بوارەکانی ئامرازی توێژینەوەکە (7) بوار و (76) بڕگەی لە خۆگرت. هەروەك لە خشتەی ژمارە (6) دا خراوەتەروو :

خشتەی (6) بڕگە وبوارەکانی ئامرازی توێژینەوەکە پێش و پاش دەرهێنانی ڕاستێتی ڕواڵەتی

ژ	بوارەکانی فۆرمی توێژینەوەکە	ژمارەی بڕگەکان لە سەرەتادا	بڕگەی لادراو	بڕگەی ڕاستکراوە	ژمارەی کۆتای بڕگەکان
1	پێشەکی پەرتووك	12	2	.	10
2	ناوەڕۆکی پەرتووك	19	8	.	11
3	لایەنەکانی هونەری و زمانەوانی پەرتووك	17	5	1	11
4	ئامانجەکانی پەرتووك	15	5	.	10
5	ئامراز و هۆکارەکانی فێرکردن (وێنەو نەخشەو هێڵکاری ناو پەرتووکەکە)	14	3	1	11
6	هەڵسەنگاندن (پرسیارەکانی کۆتایی بەشەکان)	15	4	1	11
7	چالاکییەکانی پەرتووك(ڕاهێنان و پراکتیزەکردنەکان)	14	2	.	12
	ناوەندی شیاوی گشتی هەر حەوت بوارەکە	106	29	3	76

3-7جێگیری ئامرازی توێژینەوەکە : واتە مەبەســـت لێ ئەوەیە، کە ئەگەر لە هەمان بارودۆخدا فۆرمی توێژینەوەکە جێبەجێکرا بەســـەر نموونەیەك، ئەوا ئەنجامێکی هاوشـــێوە یان زۆر نزیك بەدەســـتەوە بدات، ئەمەش بە ژماردنی هاوکۆڵکەی پەیوەندی نێوان ئەو ئەنجامەی لە جاری یەکەم و ئەو ئەنجامەی کە لە جاری دووەمدا بە دەســـتهێنراوە دەپێورێت. توێژەران بۆ دەرهێنانی جێگیری ئامرازی توێژینەوەکە دوو جۆریان لە جێگیری پەیڕەوکرد.

1.ڕێگای دووبارە جێبەجێکردنەوە (طريقة اعادة اختبار) : بۆ دەرهێنانی جێگیری بەم ڕێگایە ، توێژەران هەستان بە بەکارهێنانی ڕێگای دووبارە جێبەجێکردنەوە، بە گرتنەبەری ئەم شـــێوازەش ئامرازەکە بە ســـەر (28) مامۆســـتا لە دەرەوەی نموونەی توێژینەوەکە جێبەجێکرا، جیاوازی کات لە نێوان جێبەجێکردنی یەکەم جار و دووبارە جێبەجێکردنەوەی بۆ جاری دووەم (15) ڕۆژ بوو، لە بەرئەوەی پێویســتە ئەم ماوەیە لە دوو یان سێ هەفتە زیاتر نەبێت، بۆئەوەی کەســە بەشـداربووەکانی هەندێك لە وەڵامەکانیان لە بیرنەچێت، پاشان

توێژەران هاوكێشـەی پەیوەسـتی پێرسـۆنیان بەكارهێنا بۆ دۆزینەوەی پەیوەندی لە نێوان تێكڕای نمرەكانی جێبەجێكردنی یەكەم ودووەم، لە ئەنجامدا جیگیری برگەكانیش (0,862) بوو كە ئەمەش ڕێژەیەكی باشـــە بە نســـبەت جێگیرییەوە، لەم بارەیەوە (كوبر) ئاســـتی نەگۆڕی دیاریكردووە ئەگەر ڕێژەی هاوڕا بوونەكە (70%) كەمتر بێت ئەوا ئاســـتی نەگۆڕی ئامرازەكە بە نزم هەژمار دەكرێت، بەڵام ئەگەر ڕێژەی هاوڕابوون لە (80%) زیاتر بوو ئەوا ئاستی نەگۆڕی ئامرازەكە بە ئاستێكی بەرز هەژمار دەكرێت. (الازرق،2000،ل178).

خشتەی (7) دەرهێنانی جێگیری ئامرازی توێژینەوەكە بە ڕێگای دووبارە جێبەجێكردنەوە

جێبەجێكردن	ژمارەی مامۆستایان	ناوەندی ژمێرەی	لادانی پێوەری	هاوكۆلكەی پیرسۆن
یەكەم جار	28	3،241	5،77	0,862
دووەم جار	28	3،102	3،96	

2.ڕێگای ئەلفاكرونباخ : توێژەران پێوانەی جێگیری برگەكانیان بە ڕێگەی ئەلفاكرونباخیش دۆزییەوە كە بۆ دیاریكردنی جێگیری ناوەكی بەكارهێنرا، ئەم ڕێگەیە ئاســـتی گونجاوی برگەكان دەردەخات كە تا چەند برگەكانی هەمان بابەت پێوانەكە دەدەن بەدەســـتەوە. توێژەران فۆرمی ڕاپرسی توێژینەوەكەیان بەســـەر (28) مامۆســـتا، كە لە دەرەوەی نموونەی توێژینەوەكەدا بوون دابەشـــكرد، بۆ دەرهینانی ڕێژەی جێگیری بەم ڕێگایە و ئەنجامەكەشی (0،886) بوو.

8-3 ئەنجامدانی ئامرازەكە بەســـەر نموونەی توێژینەوەكە : پاش دەرهێنانی ڕاســـتێتی و جێگیری ئامرازی توێژینەوەكە، دواتر توێژەران هەستان بە دابەشكردنی فۆرمی توێژینەوەكە، لە ڕێكەوتی (2025/4/6) تاوەكو(2025/5/19)، كە بریتی بوو لە (136) مامۆستا و (5) سـەرپەرشـتیاری پسـپۆڕی بابەتە كۆمەڵایەتیەكان بۆ قۆناغی بنەڕەتی بازنەی سـێیەم لە ئەوو قوتابخانەی كە سـەر بە بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی كەلار بوون و دەكەوتنە سنوری قەزای كەلارەوە.

9-3ئامرازە ئامارییە بەكارهاتووەكان لە توێژینەوەكەدا :

1.هاوكۆلكەی پەیوەستی پیرسۆن Person Correlation Coefficient:-بۆ دۆزینەوەی نەگۆڕی ئامرازی توێژینەوەكە بەكارهاتووە.

$$ر = \frac{ن\ كۆ\ س\ ص - كۆ\ س \times كۆ\ ص}{\sqrt{\{ن1\ كۆ\ س2 - (كۆ\ س)2\}\ \{ن2\ كۆ\ ص2 - (كۆ\ ص)2\}}}$$

ر = هاوكۆلكەی پەیوەستی پیرسۆن

ن= ژمارەی تاكەكان

س = نمرەی تێبینەری یەكەم

ص = نمرەی تێبینەری دووەم.

كۆ = سەرجەم (الإمام وآخرون، 1990، ل155)

2. ناوەندی شیاو (الوسط المرجح): بۆ ژماردنی هێـــزی برگەكـــان، یەك نمـــرە دراوە بە ئەلتەرنـــاتیڤی یەكەم (زۆر لاواز)، دوو نمـــرە بە ئەلتەرنـــــاتیڤی دووەم (لاواز)، ســــــێ نمرە بە ئەلتەرناتیڤی سێیەم (ناوەند)، چوار نمرە بە ئەلتەرناتیڤی چوارەم (بەهێز) پێنج نمرە بە ئەڵتەرناتیڤی پێنجەم (زۆر بەهێز).

$$ناوەندی\ شیاو = \frac{(ت1\times1)،(ت2\times2)،(ت3\times3)،(ت4\times4)،(ت5\times5)}{مجـت}$$

ت= دووبارەبووەكان

مج ت= سەرجەم دوبارەبوەكان (صبری،2006، ل106)

3.ناوەندە ژمێرەی: بۆ دەرهێنانی ئەنجامی بوار و برگەكانی فۆرمی تێبینیكردن بەكارهاتووە.

$$س- = \frac{مج\ س}{ن}$$

س= ناوەندەژمێرەی

مج= سەرجەمی ژمارەكان

ن=ژمارەی ژمارەكان

4.هاوكۆلكەی ئەلفاكرونباخ: بۆ دۆزینةوةي جێگیری ئامرازی توێژینەوەكە. (سلامة و ابومغلي، 2002، ل49)

4.بەشی چوارەم :

1-4دەرئەنجامەكانی توێژینەوەكە و ڕاڤەكردنی :

پاش دابەشکردنی فۆرمی ڕاپرسی توێژینەوەکە بە سەر نموونەی توێژینەوەکە، کە (136) مامۆستای بابەتەکۆمەڵایەتیەکانی لە قوتابخانە بنەڕەتیەکانی بازنەی سێیەمی سەر بە قەزای کەلاري لە خۆگرت لەگەڵ (5)سەرپەرشتیاری پسپۆر لە ڕەگەزی نێر ، دواتر بەکارهێنانی ئامرازە ئامارییە بەکارهاتووەکان بۆ شیکارکردنی زانیارییەکان، توێژەران هەستان بە خستنەڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە، ئەویش بە پێی ئامانجی توێژینەوەکە کە لە پێشووتردا دانرابوون، جا بۆ دڵنیابوون و وردی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە، توێژەران هەستان بە هەڵبژاردنی پێوەری پێنجی لیکەرت بەم شێوەیە (بەڕادەیەکی زۆر بەهێز، بەهێز، ناوەند، لاواز، زۆر لاواز) نمرەی برگەکانیش لە پێوەرەکەدا بەم شێوەیە بوو ژمار (5) بۆ (بەڕادەیەکی زۆر بەهێز) ، ژمارە (4) بۆ (بەهێز)، ژمارە (3) بۆ (ناوەند)، ژمارە (2) بۆ (لاواز)، ژمارە (1) بۆ (زۆر لاواز) و بە دیاریکراوی کێشیی برگەکانیان بەم شێوەیە دیاریکرا، مەودا =5 – 1=4، کێشیي ناوەندی = 5÷4=0,80 ،کە ئەمەش بووە هۆی دابەش بوونی مەودایی ناوەندی بۆ وەڵامی تاکەکانی نموونەی توێژینەوەکە، هەروەك لە خشتەی (8) خراوەتەرو:

خشتەی (8)کێشی ناوەندی بۆ برگەکانی ئامرازی توێژینەوەکە

پێوەر	ئاستی ئەنجامدان
5 - 4,21	زۆر بەهێز
4,20 -3,41	بەهێز
3,40 - 2,61	ناوەمد
2,60 - 1,81	لاواز
1,80 - 1	زۆر لاواز

لەم بەشەدا توێژەران هەستان بە خستنەڕووی ئەنجامەکانی توێژینەوەکە و شیکارکردنیان ئەویش بە پێی ئەو ئامانجانەی کە پێشووتر لە توێژینەوەکە دانرابوون. بەم شێوەیەی کە لە خوارەوەدا هاتووە:

***سەبارەت بە ئامانجی یەکەم کە دەقەکەی بەم شێوەیە بوو** " زانینی ئاستی بەردەستبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر بۆ پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیاری پەروەردەیی پسپۆڕەوە بە شێوەیەکی گشتی. بۆ ئەم مەبەستەش توێژەران هەستاون بە دەرهێنانی ناوەندی شیاوی گشتی بە شێوەیەکی ڕیزبەندی بۆ بوارەکان، کە لە خشتەی (5) خراوەتەڕوو:

خشتەی (9) ناوەندی شیاوی گشتی لەگەڵ لادانی پێوەری بۆ هەریەك لە بوارەکانی توێژینەوەکە بە پێی وەڵامدانەوەی نموونەی توێژینەوەکە(مامۆستایان و سەرپەرشتیاران)

ژ	برگەکان	مامۆستایان			سەرپەرشتیاران		
		ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست	ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست
1	پێشەکی پەرتووک	3,10	14،8	ناوەند	3،12	4،10	ناوەند
2	ناوەڕۆکی پەرتووک	3,18	13،9	ناوەند	3،29	5،17	ناوەند
3	لایەنەکانی هونەری و زمانەوانی پەرتووک	3،48	11،8	بەهێز	3،56	4،79	بەهێز
4	ئامانجەکانی پەرتووک	3،21	12،6	ناوەند	3	2،99	ناوەند
5	ئامراز و هۆکارەکانی فێرکردن(وێنەو نەخشەو هێڵکاری ناو پەرتووکەکە)	3،53	13،01	بەهێز	3،20	3،99	ناوەند
6	هەڵسەنگاندن (پرسیارەکانی کۆتایی بەشەکان)	3،15	12،6	ناوەند	3،03	5،33	ناوەند
7	چالاکییەکانی پەرتووک(ڕاهێنان و پراکتیزەکردنەکان)	3,42	14،1	بەهێز	2،71	2،73	ناوەند
	ناوەندی شیاوی گشتی هەموو بوارەکان	3,29	13,25	ناوەند	3،13	4،15	ناوەند

ئەگەر بروانینە خشتەی(9) بۆمان دەردەکەوێت کە ناوەندی شیاوی سەرجەم برگەکانی توێژینەوەکە لای مامۆستایان لە ئاستی ناوەندداییە ، بە ناوەندی شیاوی گشتی (3،29)، بە هەمان شێوە ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم برگەکانی توێژینەوەکە لای سەرپەرشیارانی پسۆریش لە ئاستی ناوەنددایيە بە ناوەندی شیاوی گشتی (3،13)، ئەمەش ئەوە دەردەخات کە پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە ئاستی بەهێز یان زۆربەهێزدانیە و کەموکورتی هەیە، بە تایبەت لە هەریەك لە بوارەکانی (پێشەکی پەرتووك، ناوەڕۆکی پەرتوك، ئامانجەکانی پەرتوك، هەڵسەنگاندن (پرسیارەکانی کۆتایی بەشەکان)) لە ڕوانگەی مامۆستایانەوە، چونکە تەنها بوارەکانی (لایەنەکانی هونەری و زمانەوانی پەرتووك، وێنە و نەخشە و هێڵکاری ناو پەرتووك، چالاکیەکانی پەرتوك)یان بە بەهێز داناوە، بەڵام سەرپەرشتیارانی پسپۆر تەنها بواری (لایەنەکانی هونەری و زمانەوانی پەرتووك)یان بە بەهێز داناوە، کە مامۆستایانیش هەمان بواریان بە بەهێز داناوە، ئەمەش ئەوە دەردەخات کە مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پسپۆر پێکەوە هاوڕان لە سەر ئەوەی کە لایەنی زمانەوانی و هونەری پەرتووك کە موکورتی لاوازییەکی ئەوتۆیان تیادا نییە. دەرئەنجامی توێژینەوەکە بە گشتی هاوڕاییە لەگەڵ دەرئەنجامی توێژینەوەکەی (الأسمري،2020) کە لە وولاتی سعودیە ئەنجامدرا بوو هەروەها دەرئەنجامی گشتی توێژینەوەکە ئاستی ناوەندی وەرگرتبوو. بەڵام پێچەوانەی هەریەك لە دەرئەنجامی توێژینەوەکانی (مامڵێسی_2009) و (مەجید،2023) بوو کە لە هەرێمی کوردستانی

عێراق ئەنجامدراون و ئاستی لاوازیان وەرگرتووە. هەروەها پێچەوانەی توێژینەوەی (علاوي،2015) بوو کە لە عێراق ئەنجامدراوە و ئاستی بەهێزی وەرگرتووە.

***سەبارەت بە ئامانجی دووەم کە ئەمە دەقەکەیەتی "** زانینی ئاستی بەردەستبوونی پێوەرەکانی کوالیتی گشتگیر بۆ پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان پۆلی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە ڕوانگەی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پسپۆڕەوە بۆ هەریەك لە بوارەکانی (پێشەکی پەرتووك، ناوەڕۆکی پەرتووك، لایەنەکانی هونەری و زمانەوانی پەرتووك، ئامانجەکانی پەرتووك، ئامراز و هۆکارەکانی فێرکردن (وێنەو نەخشەو هێڵکاری ناو پەرتووکەکە)، هەڵسەنگاندنی پەرتووك، چالاکیەکانی پەرتووك) بە شێوەیەکی جیا جیا. بۆ ئەم مەبەستەش توێژەران هەستاون بە دەرهێنانی ناوەندی شیاوی گشتی هەریەك لە بوارەکان بەجیا لەگەڵ لادانی پێوەری و دەستنیشانکردنی ئاستی هەر برگەیەك بە پێی ئەو پێنج هەڵبژاردەی کە لە ئامرازی توێژینەوەکەدا بۆ وەڵامدانەوەی ئاستی برگەکان دانراوە. لە خشتەی (10) ناوەندی شیاوی و لادانی پێوەری و ئاستی برگەکانی پێشەکی وەك یەکێك لە بوارەکانی ئامرازی توێژینەوەکە خراوەتەڕوو :

1.پێشەکی پەرتووك : ئەم بوارە لە (10) برگە پێکدێت، هەروەك لە خشتەی ژمارە (10)خراوەتەڕوو، ناوەندی شیاوی گشتی برگەکانی ئەم بوارە بریتییە لە (3،10) بۆ مامۆستایان و بە لادانی پێوەری گشتی (14،8) کە ئەمەش ئاماژەییە بۆ ئەوەی کە بۆ چوونی مامۆستایان لە ئاستی ناوەنداییە. بەڵام ناوەندی شیاوی گشتی بوارەکە لای سەرپەرشتیاران (3،12)یە بە لادانی پێوەری گشتی(4،10) کەواتە دیدی سەرپەرشتیاران بۆ بوارەکە بە هەمان شێوەی مامۆستایان لە ئاستی ناوەنداییە.

خشتەی (11) ناوەندی شیاو لادانی پێوەری و دەسنیشانکردنی ئاستی هەر برگەیەك لە برگەکانی بواری پێشەکی پەرتووك بۆ مامۆستایان و سەرپەرشتیاران

ژ	برگەکان	مامۆستایان			سەرپەرشتیاران		
		ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست	ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست
1	لە پێشەکی دا ئاماژە بە ڕەگەز و بەشەکانی پەرتووکەکە کراوە.	3،89	14،9	بەهێز	3،60	4،24	بەهێز
2	تیایدا بیرۆکەیەکی پوخت دەربارەی ناوەڕۆکی پەرتووکەکە خراوەتەڕوو.	3،57	15،6	بەهێز	2،80	7،07	بەهێز
3	هۆکارێکە بۆ زیاد بوونی پاڵنەری خوێندکاران بۆ خوێندنەوەی بابەتەکانی نێو پەرتووکەکە.	3،94	12،9	بەهێز	2،80	2،64	بەهێز
4	ئاماژە بە ئامانجە گشتیەکانی پەرتووکەکە کراوە.	2،55	14،8	لاواز	3،40	0،70	ناوەند
5	تیایدا ڕێنمای تایبەت بە خوێندکاران خراوەتەڕوو.	1،78	19،3	زۆر لاواز	3،20	4،24	زۆرلاواز
6	لە ڕێگەیەوە بابەتەکانی نێو پەرتووکەکە بە شێوەیەکی لۆژیکی خراوەتەڕوو .	3،38	16،6	ناوەند	2،80	7،07	ناوەند
7	مامۆستا و خوێندکارانی ئاراستەکردووە بۆ بەکارهێنانی سەرچاوەی تری زانستی دەربارەی بابەتەکانی نێو پەرتووکەکە.	3,26	13،8	ناوەند	3،40	0،70	ناوەند
8	بیرۆکە گشتیەکانی پەرتووکەکە ئاماژەی پێکراوە.	3,19	10،6	ناوەند	3،20	4،24	ناوەند
9	لە پێشەکی دا گرنگی پەرتووکەکە بۆ خوێندکاران خراوەتەڕوو.	1،76	13،4	زۆر لاواز	2،80	7،07	لاواز
10	خوێندکاران لە ڕێگەیەوە ئاشنای ئامانج و شێوازەکانی خوێندنەوەی پەرتووکەکە دەبن.	3،68	16،4	ناوەند	3،20	3،05	ناوەند
	ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم برگەکانی بوارەکە	3،10	14،8	ناوەند	3،12	4،10	ناوەند

ئەگەر بروانینە خشتەی سەرەوە بۆمان دەردەکەوێت ، کە ناوەندی شیاوی گشتی وەڵامدانەوەی مامۆستایان و سەرپەرشتیاران پێکەوە لە ئاستی ناوەنداییە، مامۆستایان (3،10) و سەرپەرشتیارانیش(3،12) واتە ئاستی وەڵامەکانیان دەریدەخات کە پەرتوکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بۆ پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم) ی بنەڕەتی لە ئاستی زۆر بەهێز و بەهێزدانین. کەواتە مامۆستایان و سەرپەرشتیاران سەرنج و تێبینیان هەیە لە سەر پێشەکی پەرتوکەکە و پێیان وایە کە پێشەکی پەرتوکەکە دەبێت دووبارە پێداچوونەوەی بۆ بکرێت. بە شێوازێك بێ کە گرنگی بابەتە کۆمەڵایەتییەکان بۆ مامۆستا و خوێندکار بخرێتەڕوو لەگەڵ ئامانجە گشتیەکان، هەروەها سەرنج ڕاکێش بێت بۆ خوێندکاران و ئاماژە بە سەرجەم یەکە و بەشەکانی پەرتوکەکە بکات بە ڕوونی.

بەهێزترین برگەش لای مامۆستایان بریتییە لە برگەی ژمارە (4) بە ناوەندی شیاوی(3،94) و لاوازترین برگەش بریتییە لە برگەی ژمارە (10) کە ئاستی زۆر لاوازی وەرگرتوە بە ناوەندی شیاوی(1،76) بە گشتی بۆ سەرجەم برگەکانی بوارەکە (3) برگە لە ئاستی بەهێزدان. (4)برگەش لە ئاستی ناوەند و (1) برگەش لە ئاستی لاواز و(2) برگەش لە ئاستی زۆرلاواز. بەڵام بەهێزترین برگە لای سەرپەرشتیاران بریتییە لە برگەی

ژماره (1) بەناوەندی شیاوی (3،60)و ئاستی بەهێزی وەرگرتوە، لاوازترین برگەش برگەکانی (2 ، 3، 6، 9) کە ناوەندی شیاویان بریتییە لە (2،80) لە کۆی (10) برگەکە (3) برگەیان ئاستی بەهێز و (5) برگەیان ئاستی ناوەند و (1) برگەیان ئاستی لاواز و (1) برگەیش ئاستی زۆر لاوازی وەرگرتووە.

2.ناوەڕۆکی پەرتووک : ئەم بوارە لە (11) برگە پێکدێت، هەروەك لە خشتەی ژمارە (11) دا خراوەتەڕوو، ناوەندی شیاوی گشتی برگەکانی ئەم بوارە بریتییە لە (3،18) بۆ مامۆستایان و لادانی پێوەری گشتی بریتییە لە (13،9) کە ئەمەش ئاماژەییە بۆ ئەوەی کە بۆ چوونی مامۆستایان لە ئاستی ناوەندداییە. بەڵام ناوەندی شیاوی گشتی بوارەکە لای سەرپەرشتیاران بریتییە لە(3،29) و لادانی پێوەری گشتی بریتییە لە (5،17)، کەواتە دیدی سەرپەرشتیاران بۆ بوارەکە بە هەمان شێوەی مامۆستایانە کە لە ئاستی ناوەنداییە.

خشتەی (11) ناوەندی شیاو لادانی پێوەری و دەسنیشانکردنی ئاستی هەر برگەیەك لە برگەکانی بواری ناوەڕۆکی پەرتووك بۆ مامۆستایان و سەرپەرشتیاران

ژ	برگەکان	مامۆستایان			سەرپەرشتیاران		
		ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست	ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست
1	ناوەڕۆکی پەرتووکەکە بە نوێگەری و زانستی تایبەتمەندە.	3،33	15،8	ناوەند	3،20	3،51	ناوەند
2	بەشەکانی پەرتووکەکە پەیوەندیان بەیەکەوە هەیە و تەواوکەری یەکترن.	3،41	11،8	بەهێز	3،80	9،19	بەهێز
3	تایبەتمەندە بە ڕاستێتی و وردێتی زانستی.	3،38	15،5	ناوەند	3،80	9،19	بەهێز
4	لە ناوەڕۆکی پەرتووکەکەدا بایەخ بەهەستەکانی نیشتمان پەروەری و نەتەوەیی دراوە.	1،77	16،9	زۆر لاواز	3،80	1،52	بەهێز
5	بایەخ بە بەها پەروەردەی و ئەخلاقیە پەسەندەکان دراوە .	3،16	10،8	ناوەند	3،40	1،70	ناوەند
6	بە شێوەیەك دارێژراوە کە یارمەتیدەری فێرخوازانە لە بەدەستهێنانی لێهاتوویە مەعریفی و ویژدانی و دەروون جوڵەییەکان.	3،32	15،3	ناوەند	3،20	5،65	ناوەند
7	بە هاوسەنگی بەسەر هەردوو وەرزی خوێندندا دابەشکراوە.	3,23	9،8	ناوەند	3،60	4،24	ناوەند
8	ناوەڕۆکی پەرتووکەکە لەگەڵ ئامانجەکانی پەرتووکەکە یەکدەگرێتەوە.	3,16	14،4	ناوەند	3،20	5،65	ناوەند
9	تیایدا ڕەچاوی گەشەی ئەقڵی فێرخوازان کراوە.	3,21	16،1	ناوەند	3،20	5،65	ناوەند
10	بابەتی سەرنج ڕاکێش و وروژێنەری لە خۆگرتووە کە ئەمەش هۆکارە بۆ ئەوەی فێرخوازان پاڵنەریان بۆ فێربونی بابەتەکانی نێو پەرتووکەکە زیاتربێت.	3,05	14،4	ناوەند	2،80	7،07	ناوەند
11	هاندەری فێرخوازانە بۆ زیاتر پشت بەستن بەخوود.	3,16	13،1	ناوەند	2،20	3،53	ناوەند
	ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم برگەکانی بوارەکە	3,18	13،9	ناوەند	3،29	5،17	ناوەند

ئەگەر بڕوانینە خشتەی ژمارە (11)ی سەرەوە بۆمان دەردەکەوێت ، کە ناوەندی شیاوی گشتی وەڵامدانەوەی مامۆستایان و سەرپەرشتیاران پێکەوە لە ئاستی ناوەنداییە، مامۆستایان (3،18) و سەرپەرشتیارانیش(3،29) واتە ئاستی وەڵامەکانیان دەریدەخات کە پەرتوکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بۆ پۆلی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە ئاستی زۆر بەهێز و بەهێزدانین واتە پێویستیان بەوەیە کە چاکسازیان تیادا بکرێت. بەهێزترین برگەش لای مامۆستایان بریتییە لە برگەی ژمارە (2) بەناوەندی شیاوی(3،41) کە لە ئاستی بەهێز و لاوازترین برگەش بریتییە لە برگەی ژمارە (4) بە ناوەندی شیاوی (1،77) کە ئەویش (لە ناوەڕۆکی پەرتووکەکەدا بایەخ بەهەستەکانی نیشتمان پەروەری و نەتەوەیی دراوە) کە ئاستی زۆر لاوازی وەرگرتووە، بۆچونی مامۆستایان ئەوەیە کە لە پەرتوکی بابەتە کۆمەڵایەتیەکاندا گرنگی بەلایەنی خۆش ویستنی نیشتمان و وولات نەدراوە لای خوێدکاران، بۆیە پێویستە ناوەڕۆك پەیوەندیداربێت لەگەڵ ئەو کۆمەڵگەییەی کە خوێندکاری تیادا دەژی و ڕەنگدانەوەی کۆمەڵگە و لایەنەکانی بێت و بە تایبەتی ڕەچاوی لایەنی نیشتمان پەروەری و نەتەوەی تیادا بکرێت تا وەکو خوێندکار زیاتر خاك ونیشتمانی خۆی خۆش بوێت و پارێزگاری لێبکات و شانازی بە نەتەوەکەیەوە بکات ، بە گشتی جگە لە برگەی(2) کە ئاستی زۆربەهێز و(4)کە ئاستی زۆرلاوازی وەرگرتووە سەرجەم برگەکانی تر ئاستی ناوەندیان وەرگرتووە. سەبارەت بە سەرپەرشتیارانیش بەهێزترین برگەکان، برگەکانی (2، 3، 4) کە ئاستی بەهێزیان وەرگرتووە بە ناوەندی شیاوی(3،80)، لاوازترین برگەی ژمارە (2،11) وەرگرتووە بە ئاستی ناوەند.واتە (4) برگە ئاستی بەهێز و (7)برگەش ئاستی ناوەندیان گرتووە.

3. لایەنەکانی هونەری و زمانەوانی پەرتووك : ئەم بوارە لە (11) برگە پێکدێت، هەروەك لە خشتەی ژمارە (12) دا خراوەتەڕوو، ناوەندی شیاوی گشتی برگەکانی ئەم بوارە بریتییە لە (3،48) بۆ مامۆستایان و بە لادانی پێوەری گشتی (11،8) کە ئەمەش ئاماژەییە بۆ

ئەوەی کە بۆ چوونی مامۆستایان لە ئاستی بەهێزدایە. بەڵام ناوەندی شیاوی گشتی بوارەکە لای سەرپەرشتیاران بریتییە لە (3،56) و لادانی پێوەری گشتی(4،79) کەواتە دیدی سەرپەرشتیاران بۆ بوارەکە بە هەمان شێوەی دیدی مامۆستایانە کە لە ئاستی بەهێزدایە.

خشتەی (12) ناوەندی شیاو و لادانی پێوەری و دەسنیشانکردنی ئاستی هەر برگەیەك لە برگەکانی بوارەکە بۆ مامۆستایان وسەرپەرشتیاران

ژ	برگەکان	مامۆستایان			سەرپەرشتیاران		
		ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست	ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست
1	بەرگی دەرەوەی پەرتووکەکە سەرنج ڕاکێش و لە جۆری بەهێز و پتەوە.	3،58	11،3	بەهێز	3،60	2،64	بەهێز
2	لە سەر بەرگی پەرتووکەکە ناوی دانەران و چاپخانە و ساڵی چاپکردن نوسراون.	4،13	13،4	زۆر بەهێز	3،60	2،64	بەهێز
3	وێنەی سەر بەرگی پەرتووکەکە لەگەڵ ناوەڕۆکی پەرتووکەکەدا یەکدەگرێتەوە.	3،42	15،6	بەهێز	3،80	1،52	بەهێز
4	قەبارەی پەرتووکەکە گونجاوە لەگەڵ ئاستی خوێندن و تەمەنی خوێندکاران.	3،38	9،3	ناوەند	3،40	0،70	ناوەند
5	کوالێتی پەڕەکانی پەرتووکەکە لە جۆری باشن و بە شێوەیەکی توند بەیەکەوە بەستراون.	3،19	12،3	ناوەند	3،40	0،70	ناوەند
6	پەرتووکەکە بە شێوەیەکی تایبەتمەند گرنگی بە پیشاندانی ناونیشان و چەمکە سەرەکیەکان داوە.	3،41	11،7	بەهێز	3،80	9،19	بەهێز
7	فۆنتی بەکارهێنراو و بۆشاییەکانی نێوان دێڕ و ووشەکان گونجاون.	3,50	13،6	بەهێز	3،60	4،24	بەهێز
8	ڕەنگی کاغەزی پەرتووکەکە لە جۆری سپی گونجاوە و نابێتە هۆی ماندوبوونی چاو.	3،38	15،3	ناوەند	3،80	9،19	بەهێز
9	پابەندە بە یاساکانی خاڵبەندی و هەڵەی چاپ و ڕێنووسی تیادا نابینرێت.	3،47	14،2	ناوەند	3،80	9،19	بەهێز
10	زمانی بەکارهێنراوی پەرتووکەکە لەگەڵ ئاستی توانا و پێگەیشتنی خوێندکاران گوونجاوە	3،42	11،9	بەهێز	3،60	4،24	بەهێز
11	ووشەی نامۆ و نارۆوونی تیادا نابینرێت.	3،45	10،6	بەهێز	2،80	8،48	ناوەند
	ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم برگەکانی بوارەکە	3,48	11،8	بەهێز	3،56	4،79	بەهێز

ئەگەر بڕوانینە خشتەی ژمارە (12) ی سەرەوە بۆمان دەردەکەوێت ، کە ناوەندی شیاوی گشتی وەڵامدانەوەی مامۆستایان و سەرپەرشتیاران پێکەوە لە ئاستی بەهێزدایە، واتە مامۆستایان بە ناوەندی شیاوی (3،48) و سەرپەرشتیارانیش بە ناوەندی شیاوی گشتی (3،56) واتە ئاستی وەڵامەکانیان دەریدەخات کە پەرتوکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بۆ پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە ئاستی بەهێزدان و لاوازی و کەموریەکی ئەوتۆیان نیە لە ڕووی زمانەوانی و هونەری. بەهێزی بواری هونەری و زمانەوانی پەرتوکیش دەبێتەهۆی ئەوەی کە بەشێوەیەکی سەرنجڕاکێش دەرکەوێت و پاڵنەری فێرخوازانیش بۆ خوێندنەوەی پەرتووکەکە زیاتر بکات و هەروەها فێرخوازان بە ئاسانی لێی تێبگەن و ببێتەهۆی باشتربوونی پرۆسەی فێربوون. بەهێزترین برگەش لای مامۆستایان بریتییە لە برگەی ژمارە(2) و ناوەندی شیاوی بریتییە لە (4،13) و لاوازترنیش برگەش ناوەندی شیاوی(3،19) وەرگرتووە. لای سەرپەرشتیارانیش بەهێزترین برگە بریتییە لە برگەکانی (3، 6، 8، 9) کە ناوەندی شیاویان بریتییە لە(3،80) و ئاستی بەهێزیان وەرگرتووە و لاوازترینیش برگەش بریتییە لە برگەی ژمارە (11) کە ناوەندی شیاوی (2،80) ی وەرگرتووە.ب ەگشتی لای مامۆستایان هەشت برگە ئاستی بەهێز و (3) برگە ئاستی ناوەندیان وەرگرتوە. لای سەرپەرشتیارانیش (8)برگە ئاستی بەهێز و (3) برگە ئاستی ناوەندیان وەرگرتووە.

4.ئامانجەکانی پەرتووک : ئەم بوارە لە (10) برگە پێکدێت، هەروەك لە خشتەی ژمارە (13)خراوەتەڕوو، ناوەندی شیاوی گشتی برگەکانی ئەم بوارە بریتییە لە (3،21) بۆ مامۆستایان و بە لادانی پێوەری گشتی (12،6) کە ئەمەش ئاماژەییە بۆ ئەوەی کە بۆ چوونی مامۆستایان لە ئاستی ناوەندداییە. بەڵام ناوەندی شیاوی گشتی بوارەکە لای سەرپەرشتیاران بریتییە لە (3) و بە لادانی پێوەری گشتی(2،99)، کەواتە دیدی سەرپەرشتیاران بۆ بوارەکە بە هەمان شێوەی دیدی مامۆستایانە کە لە ئاستی ناوەنددایە.

خشتەی (13) ناوەندی شیاوی و لادانی پێوەری و دەسنیشانکردنی ئاستی هەر برگەیەك لە برگەکانی بوارەکە بۆ مامۆستایان و سەرپەرشتیاران

ژ	برگەکان	مامۆستایان	سەرپەرشتیاران

		ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست	ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست
1	ئامانجەکانی پەرتووکەکە تایبەتمەندە بە نەرمێتی و شیاوی لە رووی جێبەجێکردنەوە.	3،33	13،6	ناوەند	3	3،60	ناوەند
2	ئامانجەکان توانای پێوانەکردن و هەڵسەنگاندنیان هەیە.	3،06	11،9	ناوەند	3،20	3،05	ناوەند
3	لە سەرەتای هەر بەش و باسێکی پەرتووکەکەدا ئامانجەکانی خراوەتەڕوو.	3،32	13،4	ناوەند	3،40	5،50	ناوەند
4	لە دانانی دا کارامەییەکانی فێرخوازان لە بەرچاو گیراوە.	3،36	15،6	ناوەند	2،80	1،15	ناوەند
5	ڕەچاوی بواری ئامانجە مەعریفیەکان بەپێی پۆلێنی بلۆم (ناسینەوە، تێگەیشتن، پراکتیزەکردن،شیکردنەوە، پێکهێنان، هەڵسەنگاندن)کراوە	3،16	10،2	ناوەند	3،20	3،05	ناوەند
6	وێنایەکی ڕوون و گشتگیر لە ناوەڕۆك و چالاکیەکانی پەرتووکەکە دەخاتەڕوو.	3،23	13،3	ناوەند	3،40	0،70	ناوەند
7	فێرخوازان ئاراستە دەکات بۆ بەرهەمهێنانی مەعریفە و ڕێکخستن.	3،22	12،2	ناوەند	2،80	1،15	ناوەند
8	فێرخوازان بۆ ئامانجە هەمە جۆرەکانی ژیان ئامادە دەکات.	3،27	10،6	ناوەند	2،80	1،15	ناوەند
9	لە دانانی ئامانجەکاندا هاوسەنگی ڕاگیراوە لە نێوان هەریەك لە ئامانجە مەعریفی و لێهاتووی و ویژدانیەکان.	2،99	11،9	ناوەند	2،80	7،07	ناوەند
10	لە دانانی ئامانجەکاندا پێویستی و داواکارییەکانی کۆمەڵگا لە بەرچاو گیراوە.	3،16	13،3	ناوەند	2،60	3،53	لاواز
	ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم برگەکانی بوارەکە	3،21	12،6	ناوەند	3	2،99	ناوەند

ئەگەر بروانینە خشتەی ژمارە (13) ی سەرەوە بۆمان دەردەکەوێت ، کە ناوەندی شیاوی گشتی وەڵامدانەوەی مامۆستایان و سەرپەرشتیاران پێکەوە لە ئاستی ناوەندداییە، واتە مامۆستایان بە ناوەندی شیاوی (3،21) و سەرپەرشتیارانیش (2،99)، واتە ئاستی وەڵامەکانیان دەریدەخات کە پەرتوکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بۆ پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە ئاستی زۆربەهێز وبەهێزدانین. بێ گومان ئامانج بەشێکی سەرەکییە لە پرۆسەی پەروەردە و فێرکردندا، هاوکات بە یەکێك لە بنەماکانی پەرتووکی خوێندن دادەنرێت، هەر لە سەرەتاوە بەشدار دەبێت تاکو کۆتای پرۆسەکە، بۆیە پێویستە گشتگیربێت و سەرجەم لایەنەکانی پەرتووکەکە لە خۆبگرێت، پێویستە پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی پۆلی حەوتەم و هەشتەم و نۆیەمی بنەڕەتی لە ڕووی ئاستی گەشەی فیرخوازان و ئامانجە مەعریفی و وێژدانی و کارامەی و دەرون جوڵەییەکانەوە پەرەی پێبدرێت، تاکو ببێتە هۆی بەرزبوونەوەی ئاستی بروابەخۆبوون لایفێرخوازان . بەهێزترین برگەش لای مامۆستایان بریتییە لە برگەی ژمارە(4) و ناوەندی شیاوی (3،36) وەرگرتووە و لاوازترین برگەش بریتییە لە برگەی ژمارە (9) بە ناوەندی شیاوی (2،99). لای سەرپەرشتیارانیش بەهێزترین برگە بریتین لە برگەکانی (3، 6) کە بە ناوەندی شیاوی (3،40) ئاستی ناوەندیان وەرگرتووە و لاوازترینیش برگەش بریتییە لە برگەی ژمارە (10) کە ناوەندی شیاوی بریتییە لە (2،60) بەگشتی لای مامۆستایان سەرجەم برگەکان ئاستی ناوەندیان وەرگرتوە ، لای سەرپەرشتیارانیش جگە لە برگەی ژمارە (10) کە ئاستی لاوازی وەرگرتووە، سەرجەم برگەکانی تر ئاستی ناوەندیان وەرگرتوە.

5.ئامراز و هۆکارەکانی فێرکردن (وێنەو نەخشەو هێڵکاری ناو پەرتووکەکە) : ئەم بوارە لە (11) برگە پێکدێت، هەروەك لە خشتەی ژمارە (14) دا خراوەتەڕوو، ناوەندی شیاوی گشتی برگەکانی ئەم بوارە بریتییە لە (3،50) بۆ مامۆستایان و بە لادانی پێوەری گشتی (12،2) کە ئەمەش ئاماژەیە بۆ ئەوەی کە بۆ چوونی مامۆستایان لە ئاستی بەهێزداییە. بەڵام ناوەندی شیاوی گشتی بوارەکە لای سەرپەرشتیاران بریتییە لە (3،21) بە لادانی پێوەری گشتی(3،99)، کەواتە دیدی سەرپەرشتیاران بۆ بوارەکە لە ئاستی ناوەندداییە.

خشتەی (14) ناوەندی شیاو لادانی پێوەری و دەسنیشانکردنی ئاستی هەر برگەیەك لە برگەکانی بوارەکە لای مامۆستایان و سەرپەرشتیاران

ژ	برگەکان	مامۆستایان			سەرپەرشتیاران		
		ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست	ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست
1	وێنە و نەخشەکان گوونجاون لەگەڵ قۆناغی فێرکاری و تەمەن وگەشەی فێرخوازان .	3،52	11،6	بەهێز	3,20	3,05	ناوەند
2	لە سەر بنەمای سەرنج ڕاکێشی و ڕوونی دانراون.	3،55	13،1	بەهێز	3,20	3,05	ناوەند
3	بە هاوسەنگی بەسەر هەموو بەشەکانی پەرتووکەکەدا دابەشبوون.	3،48	12،7	بەهێز	3,40	5,50	ناوەند
4	لە ڕێگەیانەوە ئامانجە فێرکارییەکان بەدی دەهێنرێن.	3،32	16،5	ناوەند	2,40	5،50	لاواز
5	بەشێوازی ڕەنگاو ڕەنگ خراونەتەڕوو.	3,96	11،3	بەهێز	3,80	9،19	بەهێز

6	ڕەنگەکان بەپێی سروشتی ڕاستەقینەی چەمك و زاراوەکان بەکارهێنراون.	3،42	14،7	بەهێز	3,40	0،70	ناوەند
7	ڕۆڵی تەواوکەری بابەتی فێرکاری دەگێڕن.	3،29	9،8	ناوەند	3	3،60	ناوەند
8	لە شوێنی گونجاوی نێو پەرتووکەکەدا دانراون.	3،34	12،3	ناوەند	3,40	0،70	ناوەند
9	جۆراوجۆرن بەپێی هەڵوێستە فێرکارییەکان.	3،37	11،2	ناوەند	3	3،60	ناوەند
10	شێوازی دارشتنەوەیان هاوکاتە لەگەڵ پێشکەوتنی تەکنۆلوجیا لە پرۆسەی فێربوندا.	3،10	14،8	ناوەند	3	3،60	ناوەند
11	هێڵکاری و وێنەو خشتەکان ناونیشانی ڕوونیان بۆ دانراوە.	4،14	15،2	بەهێز	3،41	5،50	ناوەند
ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم برگەکانی بوارەکە		3،50	12،2	بەهێز	3،21	3،99	ناوەند

ئەگەر بروانینە خشتەی ژمارە (14)ی سەرەوە بۆمان دەردەکەوێت ، کە ناوەندی شیاوی گشتی وەڵامدانەوەی مامۆستایان لە ئاستی بەهێزداییە بەناوەندی شیاوی (3،50) بەهێزترین برگەش بریتییە لە برگەی ژمارە (11) کە ناوەندی شیاوی (4،14) گرتووە، لاوازترینیش برگەش بریتییە لە برگەی ژمارە (10) کە ناوەندی شیاوی بریتییە لە (3،10) بە ئاستی ناوەند. لای سەرپەرشتیارانیش ناوەندی شیاوی گشتی برگەکان لە ئاستی ناوەندداییە بە ناوەندی شیاوی (3،21) کە ڕوانگەیان بۆ ئەم بوارە لە ئاستی بەهێز یان زۆر بەهێزدانیە، وێنە و نەخشەکانی ناو پەرتووکی خوێندن ڕۆڵی گرنگ دەگێڕن لە ئاسانکاری پرۆسەی فێربوون لای قوتابیان و یارمەتیدەری قوتابیانن بۆ ئەوەی زانیارییەکان بۆ ماوەیەکی دورمەودا لە بیریاندا بمێنێتەوە و سەرنجی فێرخوازانیش بۆ بابەتەکانی نێو پەرتووکەکە زیاتر دەکەن. بۆیە پێویستە گرنگی زیاتر بەم بوارە بدرێت لە پەرتووکەکانی خوێندندا. بەهێزترین برگەش لای سەرپەرشتیاران بریتییە لە برگەی ژمارە (5) کە ناوەندی شیاوی (3،80) وەرگرتوە، لاوازترینیش برگەی ژمارە (4) کە ناوەندی شیاوی (2،40) وەرگرتووە. لە کۆی برگەکان لای مامۆستایان (6) برگە ئاستی بەهێزیان گرتوەو (5) برگەش ئاستی ناوەند. لای سەرپەرشتیارانیش (1) برگە ئاستی لاواز و (1)برگە ئاستی بەهێز و ئەوانیتر سەرجەمیان ئاستی ناوەندیان وەرگرتووە.کەواتە پەرتوکەکان لە ڕوانگەی سەرپەرشتیارانەوە ئاستی زۆربەهێز یان بەهێزیان وەرنەگرتووە.

6.هەڵسەنگاندن (پرسیارەکانی کۆتایی بەشەکان) : ئەم بوارە لە (11) برگە پێکدێت، هەروەك لە خشتەی ژمارە (14) دا خراوەتەروو، ناوەندی شیاوی گشتی برگەکانی ئەم بوارە بریتییە لە (3،15) بۆ مامۆستایان و بە لادانی پێوەری گشتی (12،6) ئەمەش ئاماژەییە بۆ ئەوەی کە بۆ چوونی مامۆستایان لە ئاستی ناوەنددایە. بەڵام ناوەندی شیاوی گشتی بوارەکە لای سەرپەرشتیاران (3،03) و لادانی پێوەری گشتی(5،33)، کەواتە دیدی سەرپەرشتیاران بۆ بوارەکە بە هەمان شێوەی دیدی مامۆستایانە کە لە ئاستی ناوەنددایە.

خشتەی (15) ناوەندی شیاو لادانی پێوەری و دەسنیشانکردنی ئاستی هەر برگەیەك لە برگەکانی بوارەکە لای مامۆستایان و سەرپەرشتیاران

ژ	برگە	مامۆستایان			سەرپەرشتیاران		
		ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست	ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست
1	لە هەستپێکراو بۆ ناهەستپێکراو ڕیزبەند کراون.	2،92	14،7	ناوەند	2،60	3،53	ناوەند
2	پرسیارەکان بە شێوەیەکی ڕوون و وورد دارێژراون.	3,53	11,6	بەهێز	3،80	9،19	بەهێز
3	پرسیارەکان جەخت دەکەنەوە لە مەودای تێگەیشتنی فێرخوازان.	3،22	13,7	ناوەند	3،40	0،70	ناوەند
4	لە دانانی پرسیارەکاندا ڕەچاوی جیاوازی تاکایەتی نێوان فێرخوازان کراوە.	2،51	10،8	ناوەند	3،20	5،65	ناوەند
5	بە ئاراستەی پەرەپێدان بە بیرکردنەوەی زانستی فێرخوازان دارێژراون.	2،53	10،6	لاواز	2،60	3،53	ناوەند
6	یارمەتیدەرن بۆ تێگەیشتن و پارێزگاریلێکردنی زانیارییەکان لای فێرخوازان .	2،82	12،6	لاواز	3	3،60	ناوەند
7	پرسیارەکان جۆراوجۆرن لە جۆری پرسیاری گوتاری و بابەتی.	4،30	14،6	زۆر بەهێز	3،80	9،19	بەهێز
8	پاڵنەری پەرەپێدانی لێهاتووییەکانی توێژینەوە و گەڕانن لای فێرخوازان .	3،11	3،13	ناوەند	2،20	3،53	ناوەند
9	لە سەر بنەمای زمانێکی پاراو سادە دانراون.	3،38	13،9	ناوەند	3،60	9،89	بەهێز
10	لە دانانیاندا پێوانەی ئاستە بەرزەکانی بیرکردنەوەی تیادا ڕەچاوکراوە.	2،35	15،2	لاواز	2،20	4،94	ناوەند
11	پاڵنەر لای فێرخوازان زیاتر دەکەن بۆ گرنگی دانی زیاتر بە بابەتی خوێندن.	3,98	12،4	بەهێز	3	4،94	ناوەند
ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم برگەکانی بوارەکە		3,15	12،6	ناوەند	3،03	5،33	ناوەند

ئەگەر بروانینە خشتەی ژمارە (15) ی سەرەوە بۆمان دەردەکەوێت ، کە ناوەندی شیاوی گشتی وەڵامدانەوەی مامۆستایان لە ئاستی ناوەنداییە بە ناوەندی شیاوی (3،15)، لە هەمان کاتدا ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم بوارەکە لای سەرپەرشتیارانیش لە ئاستی ناوەنداییە بە ناوەندی شیاوی گشتی (3،03)، کەواتە ئەمەش ئەوە دەردەخات کە بواری هەڵسەنگاندن (پرسیارەکانی کۆتایی بەشەکان) لە ئاستی زۆربەهێز یان بەهێزدا نیە، هۆکاری ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە پرسیارەکان ڕەنگدانەوەی ئەو چەمکە بنەڕەتیانەی لە خۆنەگرتووە کە پێویستە فێرخوازان فێری ببن و بەدەستیبهێنن ، ئەو پرسیارانە هەمەچەشننین لە ڕووی ئاستە مەعرفیەکانەوە و پشت بە دەرخکردن دەبەستن لای فێرخوازان. بۆیە پێویستە چاکسازی تیادا بکرێت و بەهێزتر بکرێت، چونکە قۆناغی بنەڕەتی قۆناغێکی گرنگە و بنەمایە بۆ سەرجەم قۆناغەکانی تر. بۆیە پێویستە پەرتوکەکانی خوێندن بۆ ئەم قۆناغە بە شێوازێك دابنرێت لە ئاستی زۆربەهێز یان بەهێزدا بێت بۆ سەرجەم بوارەکان. بەهێزترین برگە لای مامۆستایان برگەی ژمارە (7) کە لە ئاستی زۆربەهێز دایە ، بە ناوەندی شیاوی (4،30) و لاوازترین برگەش بریتییە لە برگەی ژمارە (4)، بەناوەندی شیاوی (2،51) کە لە ئاستی ناوەندیدایە. بەهێزترین برگەش لای سەرپەرشتیاران بریتییە لە برگەی ژمارە(8) بەناوەندی شیاوی (2،20) کە لە ئاستی ناوەندایە. لای مامۆستایان (5) برگە ئاستی ناوەندیان وەرگرتوە و (2)برگەش ئاستی بەهێز و (1) برگەش ئاستی زۆر بەهێز و (3) برگەش ئاستی لاوازیان وەرگرتوە.بەڵام لای سەرپەرشتیاران (3)برگە ئاستی بەهێز و (8) برگەش ئاستی ناوەندیان وەرگرتوە.

7.چالاکییەکانی پەرتووك(ڕاهێنان و پراکتیزەکردنەکان) : ئەم بوارە لە (12) برگە پێکدێت، هەروەك لە خشتەی ژمارە (15)خراوەتەڕوو، ناوەندی شیاوی گشتی برگەکانی ئەم بوارە بریتییە لە (3،42) بۆ مامۆستایان و بە لادانی پێوەری گشتی (14،1)کە ئەمەش ئاماژەییە بۆ ئەوەی کە بۆ چوونی مامۆستایان لە ئاستی بەهێزدایە. بەڵام ناوەندی شیاوی گشتی بوارەکە لای سەرپەرشتیاران (2،71) و بە لادانی پێوەری گشتی (2،73)، کەواتە دیدی سەرپەرشتیاران بۆ بوارەکە لە ئاستی ناوەنداییە.

خشتەی (15) ناوەندی شیاوی و لادانی پێوەری و دەسنیشانکردنی ئاستی هەر برگەیەك لە برگەکانی بوارەکە لای مامۆستایان و سەرپەرشتیاران

ژ	برگە	مامۆستایان			سەرپەرشتیاران		
		ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست	ناوەندی شیاو	لادانی پێوەری	ئاست
1	چالاکیەکانی نێو پەرتووکەکە شارەزاییەکانی پێشووی فێرخوازان بە شارەزاییە نوێکانەوە دەبەستێتەوە.	2،93	14،82	ناوەند	2،80	5،65	ناوەند
2	پەیوەندیدارن بەناوەڕۆکی پەرتووکەکەوە.	4،26	12،3	زۆرب هەهێز	3،20	4،24	ناوەند
3	ڕاهێنان و پراکتیزەکردنەکانی نێو پەرتووکەکە ڕیزبەندکراون لە ئاسانەوە بۆ ئاڵۆز و گران.	3،46	10،8	بەهێز	3	3،60	ناوەند
4	گونجاون لەگەڵ تواناو گەشە و ئاستی زانیاری فێرخوازاندا.	3،98	12،4	بەهێز	3	3،60	ناوەند
5	فێرخوازان بۆ کاری هەرەوەزی و بە کۆمەڵ هاندەدەن.	3،49	14،8	بەهێز	3،20	3،05	ناوەند
6	توانای تێگەیشتنی فێرخوازان بۆ زانیارییەکان زیاتر دەکەن.	3،38	16،3	ناوەند	3	3،60	ناوەند
7	فێرخوازان تواناداردەکەن لە سەر گفتوگۆ و دیالۆگ و چارەسەری کێشەکان.	3،34	13،9	ناوەند	2،60	3،53	ناوەند
8	لە ڕێگەی ئەنجامدانی چالاکیەکانەوە فێرخوازان دەبنە تەوەری سەرەکی لە پرۆسەی فێرکاریدا.	3،29	17،7	ناوەند	3،60	2	بەهێز
9	یارمەتی فێرخوازان دەدەن بۆ گەڕان بەدوای زانیاری و دۆزینەوەکان.	3،43	12،8	بەهێز	2،60	3،53	ناوەند
10	لە ڕاهێنان و پراکتیزەکردنەکاندا ڕەچاوی ئامانجە مەعریفی و وێژدانی کارامەییەکان کراوە.	2،56	20،6	لاواز	2،80	1،15	ناوەند
11	دەبنە هۆی پێشکەشکردنی فیدباك بۆ فێرخوازان .	3،57	11،4	بەهێز	3	3،05	ناوەند
12	هاندەری فێرخوازانن لە بەکارهێنانی تەکنۆلۆجیادا.	3،43	12،7	بەهێز	2،60	1،52	ناوەند
	ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم برگەکانی بوارەکە	3،42	14،1	بەهێز	2،71	2،73	ناوەند

ئەگەر بروانینە خشتەی ژمارە (15)ی سەرەوە بۆمان دەردەکەوێت ،کە ناوەندی شیاوی گشتی وەڵامدانەوەی مامۆستایان لە ئاستی بەهێزدایە بە ناوەندی شیاوی (3،42) کە بە چەند نمرەیەکی کەم ئاستی ناوەندی تێپەڕاندوە. بەڵام لای سەرپەرشتیاران ناوەندی شیاوی گشتی بوارەکە لە ئاستی ناوەندیدایە بە ناوەندی شیاوی (2،71)، کەواتە بواری چالاکییەکانی پەرتووك(ڕاهێنان و پراکتیزەکردنەکان) لای

سەرپەرشتیاران ئاستی زۆربەهێز یان بەهێزی وەرنەگرتووە و بە ئاستی ناوەندە بە نمرەیەکی نزم بۆیە پێویست دەکات پێداچوونەوە بەم بوارەدا بکرێت،بە تایبەت لە لایەنی ڕەچاوکردنی ئامانجە مەعریفی و ویژدانی و کارامەییەکانی ئەم بوارە لە ڕهێنان و پراکتیزەکردنەکاندا کە گرنگی خۆی هەیە بۆ فێرخوازان و لە ڕێگەیەوە فێرخوازان دەبنە تەوەری سەرەکی لە پرۆسەی فێربووندا،لای مامۆستایان (1) برگە ئاستی زۆربەهێز و (7) برگەش ئاستی بەهێز و (4)برگەش ئاستی ناوەند و (1)برگەش ئاستی لاوازی وەرگرتووە. بەڵام لای سەرپەرشتیاران (1) برگە ئاستی بەهێزی وەرگرتووە، سەرجەم برگەکانی تر ئاستی ناوەندیان وەرگرتوە.

***سەبارەت بە ئامانجی سێیەم کە ئەمە دەقەکەیەتی "** زانینی ئاستی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری بە پێی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر بۆ پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان پۆلی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە ڕوانگەی مامۆستایانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانەوە بەپێی گۆڕاوی ڕەگەز(نێر و مێ)" بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارەش توێژەران هەستاون بە دەرهێنانی ناوەندی ژمێرەی و لادانی پێوەری و بەهای (T.test)هەژمارکراو خشتەی لای نموونەی توێژینەوەکە کە هەروەك لە خشتەی ژمارە (16)خراوەتەڕوو:

خشتەی(16) ناوەندی شیاو لادانی پێوەری و بەهای تائی(T.test) هەژمارکرا و خشتەی لای مامۆستایان بە پێی گۆڕاوی ڕەگەز

ڕەگەز	دووبارەبوەکان	ناوەندی ژمێرەی	لادانی پێوەری	نمرەی ئازاد	بەهای تائی		ئاستی بەڵگەداری0،05
					هەژمارکراو	خشتەی	
نێر	82	449،57	17،23	134	0،897	1،980	بەڵگەداری نیە
مێ	59	446،89	15،78				

ئەگەر بڕوانینە خشتەی ژمارە (16)ی سەرەوە بۆمان دەردەکەوێت کە ناوەندی ژمێرەی ڕەگەزی نێر (449،7) و هەروەها لادانی پێوەری (17،23)، بەڵام ناوەندی ژمێرەی ڕەگەزی مێ (446،89) و لادانی پێوەری (15،78)، نمرەی ئازادیش(134). بەهای (T.test) تائی هەژمارکراو بریتیە لە (0،897) و بچوکترە لە بەهای تائی خشتەی کە بریتییە لە (1،980) و ئەمەش ئەوە دەردەخات کە جیاوازی بەڵگەداری ئاماری نیە لە نێوان ڕەگەزی نێر و مێ لای نموونەی توێژینەوەکە، سەبارەت بە ئاستی بەردەستبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە پەرتوکی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بۆ پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم نۆیەم)ی بنەڕەتی. هۆکاری نەبوونی جیاوازی لە نێوان ناوەندی ژمێرەی نمرەکانی ڕەگەزی نێر و مێ لای مامۆستایان دەگەڕێتەوە بۆ نزیکی و هاوسەنگی بیرکردنەوە و ڕوانینی هەردوو ڕەگەز دەربارەی پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی پۆلی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی .

2-4دەرئەنجامەکان :

1. ئاستی بەردەستبوونی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر بۆ پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان لە ڕوانگەی مامۆستایانەوە بۆ سەرجەم بوارەکان پێکەوە لە ئاستی ناوەندیدا بوو، بە ناوەندی شیاوی (3،29)، لە هەمان کاتدا لای سەرپەرشتیارانی پسپۆریش لە ئاستی ناوەندیدا بوو، بە ناوەندی شیاوی (3،13). واتە ئاستی سەرجەم بوارەکان پێکەوە لای هەریەك لە مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پسپۆر ئاستی بەهێز یان زۆربەهێزیان پیشان نەدا، کە ئەمەش ئەوە دەردەخات کە پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان کەم و کورتیان هەیە، بە تایبەت بۆ قۆناغی بنەڕەتی پێویستە پەرتووکەکان لە رووی سەرجەم بوارەکانەوە بە شێوازێکی توکمە و بەهێز دابڕێژێن، چونکە قوناغی بنەڕەتی قۆناغێکی بنچینەی و گرنگە بۆ سەرجەم قۆناغەکانی تر، و لەلایەکی تریشەوە پەرتووکی قوتابخانە سەرچاوەی سەرەکی فێربوونە لای قوتابیان، و مامۆستایانیش بە شێوەیەکی سەرەکی پشتی پێ دەبەستن لە پرۆسەی وانەوتنەوەدا.

2.ڕوانگەی مامۆستایان بۆ هەریەك لە بوارەکانی (لایەنەکانی هونەری و زمانەوانی پەرتووك، ئامراز و هۆکارەکانی فێرکردن (وێنەو نەخشەو هێڵکاری ناو پەرتووکەکە، چالاکییەکانی پەرتووك- ڕاهێنان و پراکتیزەکردنەکان) ئاستی بەهێزیان وەرگرت، بە ناوەندی شیاوی گشتی بۆ سەرجەم برگەکانی پەیوەست بە بوارەکە کە ئەوانیش بریتیبوون لە (3،48 -3،42 3،53)، بەڵام نمرەکان لە پلەیەکی بەرزی ئاستی بەهێزدا نەبوون بە تایبەت بواری چالاکیەکانی پەرتووك کە ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم بوارەکە بریتی بوو لە (3،42)، کە ئەویش دوو نمرەی لە سەروی ئاستی ناوەندەوە بوو، سەبارەت بە ڕوانگەی سەرپەرشتیارانی پسپۆر تەنها بواری (هونەری و زمانەوانی پەرتووك) ئاستی بەهێزی وەرگرت، ئەویش بە ناوەندی شیاوی گشتی سەرجەم بوارەکە (3،56) بوو، بەم پێیەش مامۆستایان و سەرپەرشتیاران بۆچونیان دەربارەی ئەم بوارەی پەرتووکەکان یەك بووە، کە ئەویش ئاستی بەهێزی وەرگرت.

3.لە سەر ئاستی برگەکانیش لای مامۆستان لە کۆی هەر (76) برگەکە (42) برگەیان ئاستی ناوەند، (24) برگەیان ئاستی بەهێز، (3) برگەیان ئاستی زۆربەهێز، (4) برگەش ئاستی لاوازیان وەرگرت، (3) برگەش ئاستی زۆر لاوازیان وەرگرت. بەڵام سەبارەت بە سەرپەرشتیاران (53) برگە ئاستی ناوەندیان وەرگرت، (19) برگەش ئاستی بەهێز، (3) برگەش ئاستی لاواز، (1) برگەش ئاستی زۆر لاوازیان وەرگرت. بەڵام هیچ برگەیەك لە برگەکانی فۆرمی ڕاپرسی توێژینەوەکە ئاستی زۆربەهێزی وەرنەگرت لای سەرپەرشتیاران.

4.ئاستی جیاوازی بەڵگەداری ئاماری بەپێی گۆڕاوی ڕەگەز (نێر و مێ) لای مامۆستایان، سەبارەت بە ڕەچاوکردنی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە پەرتووکەکانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی پۆلی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی نەبینرا.

3-4ڕاسپاردەکان :

1.دووبارە پێداچوونەوە بە پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بۆ پۆلەکانی (حەوتەم و هەشتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی بکرێت، لە پێناو پێشخستنی خاڵە بەهێزەکان و نەهێشتنی خاڵە لاوازەکان کە توێژینەوەکە ئاشکرای کردوون.

2.بەشداریپێکردنی مامۆستایانی بابەت و سەرپەرشتیارانی پسپۆڕ لە کاتی پەرەپێدان و پێشخستنی پەرتووکی خوێندن.
3.دانەرانی پرۆگرامی بابەتە کۆمەڵایەتیەکان بۆ پۆلەکانی (حەوتەم و هەشـــتەم و نۆیەم)ی بنەڕەتی لە وەزارەتی پەروەردە، ئامانجی گشـــتی و تایبەتیەکانی پەرتووکەکە بە شێوازێکی ڕوون دابڕێژن کە لە بەرژەوەندی پرۆسەی فێرکردن و فێربووندا بێت.
4.پێویســـتە دانەرانی پەرتووکی قوتابخانە ڕەچاوی پێداویســـتیەکانی قوتابیان و کۆمەڵگا بکەن لە کاتی دانانیاندا، تاکو ئەو زانیاری و لێهاتووبانەی لێیانەوە وەری دەگرێت بتوانێت لە ژیانی ڕۆژانەیدا پراکتیزەیان بکات و سوودیان لێ وەربگرێت.
5.گرنگی دان بە ســـەرجەم بوارەکانی پەرتووکی قوتابخانە لە هەریەك لە بەرگی پەرتووك کە گونجاو لەگەڵ ناوەڕۆکی پەرتووك ، وێنەو نەخشەکانیش لە ئاستی پێویستدابن ، هەروەها پێشەکی پەرتووك لەگەڵ پرسیاری کۆتای بەشەکان . بەشێوەیەك بێت لە ئاستی بەهێز یان زۆر بەهێزدابن.

4-4پێشنیارەکان :

1.ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی هاوشـــێوە ئەم توێژینەوەیە کە تیایدا نموونەی توێژینەوەکەی گەورەتر بێت لای مامۆســـتایانی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی پۆلی (حەوتەم و هەشـــتەم ونۆیەم)ی بنەڕەتی . کە ئەویش لە ســـەر ئاســـتی ئیدارەی گەرمیان یان پارێزگای هەڵەبجە یان وەرگرتنی نموونەیەکی گەورە لە مامۆستایان لە سەر ئاستی پارێزگای سلێمانی.
2.ئەنجامدانی توێژینەوەیەك لە ســـەر پەرتووکی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی قۆناغی بنەڕەتی بەڵام مامۆســـتایانی پۆلەکانی تری ئەم قۆناغە بێت. سەبارەت بە پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لە پەرتوکی بابەتە کۆمەڵایەتیەکانی ئەم قۆناغە.

لیستی سەرچاوەکان

1.بۆکانی ,سابیر (2020), میتۆدی توێژینەوەی زانستی، چ2، چاپخانەی چوارچرا، سلێمانی.
2.حکومـەتی هـەرێمی کوردســـتـان ، وەزارەتی پـەروەردە ،لیژنـەی بـاڵای کۆنگرەی پـەروەردەیی، ڕاپۆرتی کۆتـایی کۆنگرەی پـەروەردەیی لـە ڕۆژانی 22-24/ 2007/5،هەولێر،چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر.
3.ڕەشید، کازم ئەحەل(2021)، هەڵسەنگاندنی پەرتووکی زمان و ئەدەبی کوردی پۆلی یازدەیەمی ئامادەیی بە پێی پێوەرەکانی چێژی ئەدەبی ، کۆلێژی پەروەردەی ئیبن ڕوشد بۆ زانستە مرۆڤایەتیەکان،بەشی زمانی کوردی، نامەی ماستەر.
4.عەزیز، کەریم ئەحمەد(2014)، بنەما گشتیەکانی ڕێگاکانی وانەوتنەوە، چ1، چاپخانەی نارین، هەولێر.
5.قەرەچەتانی، کەریم شەریف(2013)، سایکۆلۆژیای پەروەردەیی، چ2، چاپخانەی پەیوەند، سلێمانی.
6.مامڵێســی، زانا عوســمان محمد(2009)، هەڵســەنگاندنی کتێبەکانی مێژووی قۆناغی ئامادەی لە تێروانینی مامۆســتایان و ســەرپەرشــتیارانەوە لە هەرێمی کوردســتان-عێراق،زانکۆی سلێمانی، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەتی (نامەی ماستەری بڵاونەکراوە)
7.مجید, اسو سلام(2023), دیدی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پسپۆڕ سەبارەت بە کتێبەکانی جوگرافیای قۆناغی ئامادەیی لە ژێر ڕۆشنایی پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر, زانکۆی سلێمانی، کۆلێژی پەروەردەی بنەڕەت، (نامەی ماستەری بڵاونەکراوە)
8.محمد، کاوە علی(2019)، پەیرەوی خوێندنی هاوچەرخ، چ1، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، هەولێر.
9.نادر، ئەیوب خەسرەو و هەڵەت ڕەشـــید عبداللە و اســـو ســـلام مجید(2024)، هەڵســـەنگاندنی کتێبی جوگرافیای سروشـــتی پۆلی یازدەیەمی ئامادەی لەژێر ڕۆشـــنای پێوەرەکانی کوالێتی گشتگیر لەدیدی مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی پسپۆڕەوە، گۆڤاری زانکۆی ڕاپەرین، بەرگی (11)، ژمارە(1)
10.ابراهيم،لينا محمد وفا(2012)، اساليب تدريس العلوم النظرية والتطبيق, مكتبة المجمع العربي للنشر والتوزيع، عمان_الاردن
11.ابو حويج، مروان واخرون(2002)، القياس و التقويم في التربيه وعلم النفس، ط1, الدار العلميه الدوليه, عمان_ الاردن
12.احمد،ابراهيم احمد(2003)، الجودة الشاملة في الادارة التعليمية والمدرسة ، ط1، بالاسكندرية، دار الوفاء لدينا الطباعة والنشر_جمهورية مصر عربية.
13.الازرق, صالح (2000)، علم النفس التربوي للمعلمين, ط 1 ،دار الفكر العربي ، بيروت_بنان.
14.الاسمري, فايز بن علي ال صالح (2020)، تقويم كتاب الدراسات الاجتماعية والوطنية المطور بالمرحلة المتوسطة في ضوء معايير الجودة الشاملة من وجهة نظر معلمي الدراسات الاجتماعية والوطنية والمشرفين التربويين، مجلة جامعة الفيوم للعلوم التربوية والنفسية، المجلد(14)، العدد(9).
15.الأغبري، عبد الصمد (2011)، الإدارة المدرسية، البعد التخطيطي والتنظيمي المعاصر، ط1، دار النهضة العربية، بيروت_ لبنان.
16.الأمام, مصطفى محمود وآخرون(1990)، القياس والتقويم ،ط1, وزارة التعليم العالي والبحث العلمي ، بغداد_العراق.
17.الاوراغي, محمد (2010)، لسانيات النسبية وتعليم اللغة العربية، ط1، دار الأمان، الرباط_ المغرب.
18.بلعيد, صالح (2008)، في النهوض باللغة العربية, ط4 ، دار هومة للنشر والتوزيع، الجزائر.
19.البوات ، وليد يونس خلف (2022)، دور المشرف التربوي في تنمية أداء المعلمين في المدارس الأردنية، وزارة التربية والتعليم الاردنية, مجلة العلوم الانسانية والطبيعية, المجلد (3), العدد(8)
20.البيلاوى، حسن حسين(2008)، الجوده الشامله في التعليم، ط3، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان_ الاردن.
21.تعشاشات، وهيبة (2022)، نحو تقويم الكتاب المدرسي من خلال المستوى المعجمي (كتاب اللغة العربية السنة الأولى متوسط انموذجاً)، مجلة الصوتيات، جامعة علي لونيسي البليدة، الجزائر، لمجلد (18)، العدد(2).
22.التميمى، عواد جاسم(2009)، المنهج و التحليل الكتاب ،ط1، مطبعة دار الحوراء، بغداد_العراق.
23.الثقفي, ابراهيم بن دخيل اللة(2020)، تقويم كتاب لغتي الجميلة للصـف الرابع الابتدائي بالمملكة العربية الســعودية في ضــوء مواصــفات الكتاب المدرسي الجيد، مجلة علوم الانسانية و المجتمع, المجلد(9)، العدد(3).
24.الجامعة المستنصرية(2005)، المؤتمر العلمي الحادي عشر للتربية والتعليم، توصيات كلية التربية الاساسية ، بغداد _ العراق.
25.الحارثي,ابراهيم و سلمة منصور(2005)، المرشد في تأليف الكتاب المدرسي ومواصفاته ، د ط ، مكتب التربية العربي لدول الخليج ، الرياض _ السعودية.
26.الحسن، عبدالرحمن حسن (2018)، مدى تطبيق معايير الجودة الشاملة في المؤسسات التربوية العراقية من منظور الادارة والمعلمين، مجلة الفتح، كلية التربية، جامعة النيلين، العدد(77).
27.حلس، داود درويش (2004) ، دراسة تقويمية للأخطاء الكتابية الشائعة لدى تلاميذ الصف السادس الأساسي في محافظة غزة ، أطروحة دكتوراه غير منشورة، جامعة الخرطوم.
28.حمود، خضير كاظم (2009), ادارة لجودة الشاملة, ط4, دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان _الاردن

29.خاطر, نصري ذباب و فتحي ذياب سبيتان، (2010)، اساليب وطرائق تدريس الإجتماعيات، ط1، الجنادرية للنشر و التوزيع،عمان، الاردن
30.الخوالده ،محمد محمود (2007)، أسس بناء المناهج التربوية وتصميم الكتاب التعليمي، ط2 ، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان_الاردن.
31.داود، عبدالعزيز (2010)، ادارة الجودة والاعتماد الاكاديمي في مؤسسات التعليم، مكتبة الفلاح للنشر والتوزيع ، عمان_الاردن.
32.دبور, مرشد محمد (2001)، أساليب تدريس الاجتماعيات ، ط1، الدار العلمية الدولية ، عمان- الاردن.
33.دروزة، افنان نظير(2005)، الأسئلة التعليمية والتقييم المدرسي، ط1، دار الشروق، عمان_الاردن.
34.الربيعي, محمد(2012)، التقويم والارشاد والتوجيه في الميدان التربوي الرياضي, ط1، دار الكتب العلمية، بيروت_ بنان.
35.سلامة, عبد الحافظ و وائل المغلي(2002)، الاحصاء في التربية, ط1، دار اليازوري العلمية للنشر والتوزيع ،عمان_ الاردن.
36.سـلطان,نصـير داخل (2017)، تقويم تدريس مادة الاجتماعيات في المرحلة الابتدائية في معايير الجودة الشـاملة من وجهة نظر المعلمين ،لارك للفلسـفة واللسـانيات والعلوم الاجتماعية،العدد (17)
37.صبرى،عزام عبدالرحمان(2006)، الاحصاء الوصفي ونظام SPSS، ط1، جدار للكتاب العالمي، عمان_ الاردن.
38.العزاوي ، رحيم يونس كرو(2009)، سلسلة المنهل في العلوم التربية و المناهج و طرق التدريس، ط1، دار دجلة للنشر والتوزيع _ الاردن.
39.عطية، محسن علي (2008)، تكنولوجيا الاتصال في التعليم الفعال، دار المناهج للتوزيع والنشر، عمان _ الاردن.
40.علاوي, فاتمة محمد(2015)، تقويم كتاب الجغرافية الطبيعية للصـف الخامس الادبي في ضـوء معايير الجودة الشـاملة من وجهة نظر مدرسي المادة ومدرسـاتها، مجلة كلية التربية الاساسية, الجامعة المستنصرية، المجلد (21)، العدد(90).
41.علي، خضير عباس(2024)، درجة توافر معيار الجودة في كتاب الاجتماعيات للصف الاول المتوسط، مجلة الفتح، جامعة ديالى، المجلد (18)، العدد(1). عمان – الاردن.
42.فلية، فاروق عبدة(2007) ، اقتصاديات التعليم- مبادي راسخة واتجاهات حديثة ، ط1، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان_الاردن.
43.فليح, عمار اكرم(2022)، تقويم كتاب الاجتماعيات للصـف الاول متوسـط في ضـوء معايير الجودة الشـاملة، مجلة العلوم التربوية والنفسـية، جامعة بغداد، كلية الاداب، العدد (151)، المجلد (6).
44.قحطاني، جميلة محمد سـيف(2016)، تقويم كتاب التربية الاجتماعية والوطنية للصـف الرابع الابتدائي في ضـوء مواصـفات الكتاب المدرسي التعليمي، مجلة كلية التربية، جامعة الازهر, مجلد(35)، العدد(171).
45.قطاوي, محمد ابراهيم (2007)، طرق تدريس الدراسات الاجتماعية، ط1، دار الفكر ، عمان_ الاردن.
46.كاظم, علي مهدي(2001)، القياس و التقويم في التعليم والتعلم، ط1 ، دار الكندي للنشر والتوزيع, عمان، الاردن.
47.الكبساني، محمد السيد علي (2013)، مصطلحات في المناهج وطرق التدريس، ط1، مؤسسة حورس الدولية للنشر، الاسكندرية_مصر.
48.مطاوع, إبراهيم عصمت (1995)، أصول التربية ، ط1, دار الفكر العربي، القاهرة _المصر.
49.ملحم، سامى محمد(2012)، القياس والتقويم فى التربيه وعلم النفس، ط5،دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان_الاردن.
50.Muller,Dave & peter Funnell(1992), “Initiating change in further and Vocational Education : The Quality Approach”, Journal of further and higher Education ,Vol. (16), No(1) , spring.
51.Shinde,Shilpa(2022), Importance of Evaluation in Teaching Learning Process, Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language, Vol-10/54 .

پاشکۆ(1)

ناوی هەڵسەنگێنەرانی فۆرمی ڕاپرسی توێژینەوەکە بەپێی پلەی زانستیان

ژ	ناوی سیانی	پسپۆڕی گشتی	پلەی زانستی	زانکۆ
1	د.حسێن اسماعیل علی	کۆمەڵناسی	پرۆفیسۆر	گەرمیان
2	د.کاوە علی محمد	ڕێگاکانی وانەوتنەوەی گشتی و پرۆگرام	پرۆفیسۆر	کۆیە
3	د.رزگار حمەلاو خالد	ڕێگاکانی وانەوتنەوەی زانستە کۆمەڵایەتیەکان	پرۆفیسۆری یاریدەدەر	سلێمانی
4	د.مەریوان محمد صالح	تەکنۆلۆژیای فێرکاری	پرۆفیسۆری یاریدەدەر	گەرمیان
5	د.یاسین عاشور جوهر	جوگرافیا	پرۆفیسۆری یاریدەدەر	گەرمیان
6	ئامانج فواد احمد	جوگرافیا	پرۆفیسۆری یاریدەدەر	گەرمیان
7	د.جمعە علی محمد هواس	مێژوو	مامۆستا	گەرمیان
8	د.دڵپاك احمد حمە امین	جوگرافیا	مامۆستا	گەرمیان
9	د.محمود حمە کریم محمود	دەروونناسی مەعریفی	مامۆستا	گەرمیان
10	د.هێمن نصرالدین محمد امین	جوگرافیا	مامۆستا	گەرمیان
11	هێمن اسماعیل جبار	دەروونناسی	مامۆستای یاریدەدەر	گەرمیان

Available online at http://aran.garmian.edu.krd

Aran Journal for Language and Humanities

https://doi.org/10.24271/ARAN.2025.01-01-17

Evaluating Social Studies Textbooks in Light of the General Quality Standards from the Perspectives of Teachers and Educational Supervisors

hiwa Khafar Ali[1], Bakhtiyar Habib Said [2]

1.Garmian Training and Education Directorate, Kalar, Kurdistan Region - Iraq
2. Department of geography, College of Education ,University of Garmian, Kalar, Kurdistan Region - Iraq.

Article Info

Received:	**June, 2025**
Accepted:	**July, 2025**
Published:	**August , 2025**

Keywords

Evaluation, Comprehensive Quality,Social Studies Textbook,Teachers and Supervisors.

Corresponding Author

hiwaxafar1@gmail.com
bakhtiyar.habib@garmian.edu.krd

abstract

The purpose of this research is to evaluate the social studies textbook in light of comprehensive quality standards from the perspective of teachers and subject-matter supervisors in basic schools of the third circle in Kalar district for the school year 2024–2025.The research sample included 136 social studies teachers of both genders and 5 male subject supervisors in the General Directorate of Education in Kalar district,selected randomly.The researchers used a descriptive approach and prepared a questionnaire consisting of 76 items divided into seven fields.After developing and administering the tool,its validity and reliability were confirmed using Pearson's correlation (r = 0.80)and Cronbach's alpha (α = 0.86),following the application of the necessary statistical procedures.

The researchers reached the following conclusions:

A. To determine the extent to which comprehensive quality standards are present in the social studies textbook for the seventh,eighth,and ninth grades from the perspective of teachers and expert supervisors at the basic school stage,all fields obtained medium scores.

B. The level of availability of comprehensive quality standards for each field was as follows:

1. *Introduction of the book* – teachers:3.10 (medium), supervisors:3.12(medium)
2. *Content of the book* – teachers:3.18 (medium), supervisors:3.29(medium)
3. *Language and technical aspects* – teachers:3.48 (strong),supervisors:3.59(strong)
4. *Book objectives* – teachers:3.21 (medium),supervisors:3.00 (medium)
5. *Pictures and illustrations* – teachers:3.53 (strong),supervisors:3.20(medium)
6. *Questions in the book* – teachers:3.15 (medium),supervisors:3.03(medium)
7. *Book activities (exercises and applications)* – teachers:3.42(strong),supervisors:2.71(medium)

C. There is no statistically significant difference between the mean scores of male and female teachers based on gender variables.